

INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
ASIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTER OF THE UISS
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"

FUTURE OF SCIENCE, DIGITAL TECHNOLOGIES AND CULTURAL TRANSFORMATIONS

과학, 디지털 기술 및 문화 변화의 미래

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

JULY 21-23, 2025
SEOUL, REPUBLIC OF KOREA

**INFORMATION PLATFORM "CENTER FOR INNOVATIVE THINKING"
UKRAINIAN INSTITUTE OF SCIENTIFIC STRATEGIES
ASIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL CENTER OF THE UISS
SCIENTIFIC AND PUBLISHING CENTER "PROGRESS"**

FUTURE OF SCIENCE, DIGITAL TECHNOLOGIES AND CULTURAL TRANSFORMATIONS

**PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

July 21-23, 2025

Seoul, Republic of Korea

This edition was approved for publication on August 7, 2025.

Published in A4 format online on website:

<https://naukainfo.com/conference.php?id=57>

**Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State
Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series
DK № 8227, dated April 23, 2025.**

**Seoul, Republic of Korea
2025**

UDC 001.1

Proceedings of the International scientific and practical conference “Future of science, digital technologies and cultural transformations” (July 21-23, 2025) / OP website: www.naukainfo.com. - Seoul, Republic of Korea, 2025. - 102 p.

ISBN 978-617-8680-04-6

The recommended citation for this publication is:

Shevchenko T. G. Research into the specifics of the development of performing arts in Ukraine under martial law // Future of science, digital technologies and cultural transformations : proceedings of the International scientific and practical conference (July 21-23, 2025). - Seoul, Republic of Korea : naukainfo.com, 2025. — Pp. 15–21. — URL: <https://naukainfo.com/conference.php?id=57>

Editor
Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

The collection of scientific articles is a scientific and practical publication that includes research papers by students, postgraduate students, Candidates and Doctors of Sciences, researchers, and practitioners from Ukraine, Europe, neighboring countries, and beyond. The articles reflect studies of processes and changes in the structure of modern science. This collection is intended for students, postgraduate and doctoral candidates, educators, researchers, practitioners, and all those interested in current trends in the development of modern science.

E-mail: journal@naukainfo.com

Online publisher website: <https://www.naukainfo.com>

© Online Publisher Website: naukainfo.com, 2025

© Ukrainian Institute of Scientific Strategies (UISS), 2025

© All authors, 2025

TABLE OF CONTENTS

CULTURE AND ARTS

1. *Хвостова Таїсія В'ячеславівна* 4
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
СУЧАСНОМУ ТЕАТРІ У КОНТЕКСТІ ПІДХОДУ «ОНЛАЙН +
ОФЛАЙН»

LAW AND INTERNATIONAL LAW

2. *Богініч Ігор Олегович, Головка Олександр Сергійович* 9
ОСОБЛИВОСТІ НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ
ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ВИДУ НЕГЛАСНИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

3. *Зайка Євген Миколайович* 22
УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДИКОЇ ПРИРОДИ В КОНТЕКСТІ
ПРОСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА:
ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

PEDAGOGY AND EDUCATION

4. *Бабій Людмила Олексіївна* 27
ПРОЄКТНА КУЛЬТУРА ТА ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В
УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
5. *Гаврилюк Ірина Анатоліївна* 37
STEM-ОСВІТА У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ
ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТА
ІНЖЕНЕРНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ
6. *Serhiienko Maiia, Riabchuk Maryna* 50
GAMIFICATION AND SIMULATION-BASED APPROACH IN
TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (ESP) IN
MILITARY HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
7. *Тивонюк Галина Михайлівна* 57
ДІЛОВА ГРА «БАНКІВСЬКА СПРАВА» ЯК ІНСТРУМЕНТ
РОЗВІТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ
8. *Тищенко Лариса Володимирівна* 62
ДОБРО ЗАВЖДИ ПОВ'ЯЗАНЕ З КРАСОЮ

9. *Тищенко Лариса Володимирівна* 75
 ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ
 ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ
 ДАНИХ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ В ПРАКТИЧНІЙ
 ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ

**PHYSICAL EDUCATION, SPORTS,
AND PHYSICAL THERAPY**
10. *Prokhorov Oleksandr* 92
 MODELING THE PROCESS OF USING CHESS COMPUTER
 PROGRAMS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SCHOOL
 STUDENTS

SOCIOLOGY AND STATISTICS
11. *Гладун Олександр Миколайович, Аксьонова Світлана Юрійвна,
Крімер Борис Олександрович* 96
 ОСОБЛИВОСТІ НАДНИЗЬКОЇ НАРОДЖУВАНOSTІ У
 РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ ТА УКРАЇНІ

CULTURE AND ARTS

УДК 792:004.9

Хвостова Таїсія В'ячеславівна

Аспірантка

Київський національний університет

культури і мистецтв

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ТЕАТРІ У КОНТЕКСТІ ПІДХОДУ «ОНЛАЙН + ОФЛАЙН»

Анотація. Досліджено проблематику цифровізації, а також проаналізовано тенденції та перспективи використання цифрових технологій в сучасному театрі в контексті підходу «онлайн+офлайн».

Ключові слова: сучасний театр, цифровізація, цифрові технології, вистава онлайн, онлайн.

Починаючи з нової ери, цифрові технології, що розширюють можливості театральних вистав, здається, стали основною тенденцією сучасної творчості. Поява багатьох театральних форм, таких як цифровий театр, показала майбутній потенціал театральних вистав. Очевидно, що оцифрування театральних вистав є неминучою тенденцією майбутнього розвитку.

15 квітня 2023 р. у Пекіні відбувся перший театральний фестиваль Sphinx Metaverse – івент було організовано віртуальною людиною зі штучним інтелектом MERROR. Це стало першою спробою поєднати фізичний театр із віртуальними виставами метавсесвіту та вести маркетинг на основі IP. Драматичний фестиваль об'єднався з технічною командою Baidu, щоб створити

перший цифровий театр Metaverse – Dionysus Theatre на платформі Metaverse Xirang від Baidu, намагаючись дослідити використання технології віртуальної реальності для інтеграції фізичного простору, цифрового простору та духовного простору. Цифрова суперпозиція на основі театральної ілюзії дозволяє глядачам поринути в цифрову ілюзію за допомогою цифрових копій, таким чином досліджуючи ілюзію, яка виходить за межі фізичного театру та побудована емоційно та духовно. Створюючи віртуальний онлайн-театр за допомогою цифрових технологій, глядачі можуть не лише брати участь у досвіді віртуальної ідентичності з «шістьма відчуттями» за допомогою втручання пристрою, але й використовувати термінальні пристрої для прямого перегляду та публікації у режимі реального часу для взаємодії з спільнотою, яка не руйнує живу сцену, а скоріше пропонує нову цифрову інтерпретацію концепції [1, 167].

Цей метод повністю усуває фізичний простір театру та перетворює його на імітований цифровий театр. Наприклад, «Розумний театр 5G» («5G Smart Theatre»), створений Національним театром у співпраці з China Unicom і Huawei, є цифровим театром-двійником. Незважаючи на те, що єдиний фізичний театр був розділений на багатоекранні зали за допомогою цифрових технологій, через реорганізацію та зіставлення мережевих терміналів, глядачі отримали можливість дивляться або переживати ту саму живу виставу. Таким чином, окрема аудиторія або користувач фактично досліджує свій поріг у просторі реорганізації, зіставлення та інших форм.

Ілюзія глибини, викликана високим ступенем занурення, все ще не може знищити реальний життєвий досвід людини. Водночас провідні тенденції засвідчують, що згодом вона розвинеться разом із реальним фізичним театром у створенні віртуальних театрів і дослідженні цифрової презентації, ставши ефективним способом розширити межі театального простору.

З точки зору поточного розвитку, цілком цифровим виставам, очевидно, важко подолати звички перегляду постановок фізичного театру. Оцифрування театральних вистав має спиратися на носій офлайн-вистав, і на цій основі

допомагати акторам і глядачам поступово переходити до розвитку онлайн-цифрових вистав.

Цифрові театри в епоху соціальних медіа, стикаючись із впливом соціального життя, викликаного новою ситуацією, намагаючись позбутися «присутності» фізичного простору та перейти до «онлайн» на екрані, покладаючись на технологічні досягнення і розробки для подальшої підтримки творчого контенту, проводять експерименти з адаптивним інтерфейсом у різних формах, репрезентуючи новий контекст сценічного вираження.

Ранньою та відносно новою формою цифрового театру є «вистава онлайн», що є формою завантаження готового відео в Інтернет для спільного використання та перегляду. Створення або виконання в середовищі є довгостроковим стилем презентації розвитку цифрового театру.

Британський національний театр був одним із перших театрів, який розпочав масштабне виробництво онлайн-продуктів у прямому ефірі (NT Live). Започаткований у 2017 р. проєкт має на меті представити найкращі театральні роботи на сцені глядачам у Великій Британії та в усьому світі, відтворюючи зображення вистави в кінотеатрах. Цей проєкт використовує професійну знімальну групу для запису сцени вистави та поєднання її з попередньою - розроблена техніка зйомки рука, слайдер, крупний план. Для зйомки використовується першокласна професійна технологія зйомки, а під час постпродакшну дотримуються технічних стандартів на рівні фільму, щоб реорганізувати обсяг і ритм оповіді на місці, створюючи детальний досвід для «живої» аудиторії [2, с. 15].

Завдяки створенню ексклюзивного бренду трансляції, продуктивність буде просунута до промислового методу роботи. Некомерційні театри «онлайн-вистави» часто надають безкоштовну відеотрансляцію, щоб підтримувати та розширювати аудиторію. Комерційні театри розглядають відеозображення як трансляційний продукт і розміщують його в мережі, щоб глядачі платили за перегляд, відшкодовуючи витрати на виробництво, одночасно розширюючи показ вистав. розміри.

Український національний театр у прямому ефірі – це онлайн-бренд вистав, запущений для реалізації розгортання Міністерством культури та інформаційної політики онлайн- та офлайн-інтеграції, одночасного виступу та трансляції з метою реалізації цифрової стратегії національного культури. Національний театр України покладається на власні творчі можливості, ресурси театру та акторів, щоб створити новий формат «інтеграції подвійної вистави» офлайн-вистав і онлайн-вистав.

Зараз розвиток «онлайн-вистав» в Україні все ще знаходиться на початковій стадії відтворення офлайн-вистав. Є багато потреб з точки зору сценічної уяви драматичних творів, художньої практики простору вистави та зв'язку перегляду, управління аудиторією, а також стратегічної побудови маркетингових операцій. Емоційна відповідність між темою створення драматургії та Інтернет-аудиторією, трансформація сценічних вистав у перспективу мови об'єктива та відчуття занурення, присутності та інтерактивного досвіду стали ключовими моментами, на які творці повинні звернути увагу.

П'єси, створені та виконані для задоволення потреб Інтернет-платформ, можна назвати «виставами онлайн». Це позитивна та інноваційна спроба екосистеми театру з точки зору перегляду. «Performance Online» реалізує пряму трансляцію в режимі реального часу в процесі створення драми, повною мірою використовуючи характеристики синхронності «прямої трансляції» для створення враження від перегляду, на яке також спирається аудиторія інтерактивних соціальних медіа-платформ в режимі реального часу. У конкретному контексті інтернет-простору здійснюється двосторонній зворотний зв'язок між грою акторів і переглядом аудиторії [3, с. 39].

Ефект онлайн-трансляції є «зануренням» і навіть забезпечує зображення «крупним планом», які важко розгледіти глядачам театру. Таким чином, це фактично сприяє багаторівневому споживанню та диверсифікованому повідомленню театральних вистав, що не тільки задовольняє подвійний касовий дохід офлайн і онлайн, але й дозволяє громадськості задовольняти

індивідуальні духовні потреби через візуальне сприйняття та активне споживання онлайн-вистав.

Весь процес створення, виробництва та комунікації має бути прийнятий за підходом «онлайн + офлайн», щоб онлайн і офлайн виробництво могли досягти взаємопов'язаного розвитку. Ефективна реалізація «жвавості», «занурення» та інших нових характеристик продуктивності, які поєднують реальність і віртуальність, і сприяють побудові бізнес-моделей для майбутніх вистав. «Онлайн» має бути не обмеженням, а вигідним станом екосистеми театру в епоху соціальних медіа, який може активізувати нові можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dixon S. Digital Performance: A History of New Media in Theater, Dance, Performance Art, and Installation, MIT Press, Cambridge, MA 2007. 832 p.
2. Kapsala S. Digital Transformation in Theatrical Performances. A thesis submitted for the degree of Master of Science (MSc) in e-Business & Digital Marketing. Thessaloniki – Greece, 2018. 93 p.
3. Pérez E. The Expansion of Theatrical Space and the Role of the Spectator. Nordic Theatre Studies. 2014. vol. 26. no. 2. P. 34-45.

LAW AND INTERNATIONAL LAW

УДК 343.13

Богініч Ігор Олегович

кандидат технічних наук,
доцент кафедри Національної академії

Служби безпеки України

Головко Олександр Сергійович

кандидат наук з державного управління,
завідувач кафедри Національної академії

Служби безпеки України

ОСОБЛИВОСТІ НЕГЛАСНОГО ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ВИДУ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Згідно статті 64 Конституції України [1] конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, що передбачені самою Конституцією. При цьому обмеження можуть встановлюватися виключно законом, і, у деяких випадках, за рішенням суду. Тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32 Конституції України [1], можливе під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства.

Зокрема, у ході досудового розслідування кримінальних правопорушень проводяться негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), пов'язані з тимчасовим обмеженням недоторканості житла, таємниці листування тощо.

Підстави і порядок проведення НСРД та здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина, регламентовані Кримінальним процесуальним кодексом України [2] (далі – КПК України). Згідно з яким НСРД – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. НСРД, що передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України здійснюються з дотриманням прав і свобод громадян у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Рішення про проведення НСРД, у тому числі і *негласне отримання зразків для порівняльного дослідження*, у випадках, передбачених КПК України, приймає слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Одним із видів НСРД, що дозволяє одержати інформацію, є «негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження», який згідно з статтею 274 КПК України та п. 1.11.10 Інструкції, затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Адміністрації ДПС України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [3], полягає в діях слідчого чи уповноваженої особи, котрі дають можливість без відома власника чи володільця отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях. Зазначена НСРД проводиться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Так, згідно з ч. 1 статті 274 КПК України негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути проведене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК України неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження. Згідно з ч. 3 статті 174 КПК України у клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які

планується отримати. До клопотання додається витяг з відомостей Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) щодо конкретного кримінального провадження.

Негласне отримання зразків є винятком, що застосовується лише при наявності обґрунтованої потреби та відповідного дозволу слідчого судді за клопотанням прокурора або слідчого, погодженим прокурором. У процесі негласного отримання зразків для порівняльного дослідження забороняється вчиняти дії, що створюють загрозу здоров'ю громадян, принижують їх честь і гідність, ускладнюють нормальне функціонування підприємств, організацій та установ, а також порушують життєдіяльність окремих осіб. За формою проведення відбір зразків для порівняльного дослідження є лише негласним, без розголошення, безпосередньо, самого факту їх відбору або мети проведення НСРД. Недотримання співробітниками правоохоронних установ вимог діючого законодавства під час проведення НСРД є підставою для визнання отриманих за їх результатами фактичних даних або доказів недопустимими.

Метою зазначеної НСРД є виявлення, вилучення, фіксація (консервація) матеріальних носіїв криміналістично значимої інформації як об'єктів подальшого порівняльного дослідження для вирішення конкретних завдань досудового слідства. Необхідно зазначити, що негласний спосіб отримання вказаних зразків обумовлений інтересами слідства, тобто неможливістю або процесуальною недоцільністю проведення відповідних гласних дій. Отже, негласне отримання зразків для порівняльного дослідження є НСРД, яка полягає у виявленні, вилученні, фіксації матеріальних носіїв інформації відповідних об'єктів. Безпосередній відбір цих зразків може здійснюватися слідчим, прокурором, співробітником уповноваженого оперативного підрозділу-ініціатора завдань. Також у багатьох випадках для проведення відбору зразків залучається особа, яка співпрацює з органом досудового розслідування на конфіденційній основі, спеціаліст-криміналіст або інші особи. У подальшому, з дотриманням заходів конспірації відібрані зразки з метою порівняльного дослідження передаються до експертних підрозділів

правоохоронних органів для проведення відповідних експертиз під час здійснення досудового розслідування.

Сутність дій із негласного отримання зразків для здійснення досліджень полягає у виявленні та фіксації співробітниками уповноважених підрозділів правоохоронних органів та прийнятті подальшого рішення щодо їх достатності для отримання відповідного експертного висновку. Це може бути вилучення відповідних об'єктів матеріального світу шляхом зняття копій документів, їх фотографування, проведення дактилоскопічних досліджень, виокремлення частин відібраних предметів тощо. Отже зразками для проведення порівняльних досліджень виступають матеріальні об'єкти, надані спеціалісту експертних підрозділів правоохоронних структур для здійснення порівняльного аналізу із досліджуваними та ідентифікованими об'єктами, зокрема, це – різноманітні предмети, документи й цінні папери, програмні продукти й комп'ютерна техніка, хімічні й біологічні рідини, препарати й речовини, у т.ч. отруйні, сировина, виділення організму (слина, сеча, піт, сперма, волосся) та інші матеріальні об'єкти, як у відкритих, так і у прихованих місцях.

Вимоги до негласно отриманого зразка, за допомогою якого здійснюватиметься порівняльне дослідження, визначаються слідчим залежно від мети та виду дослідження, скоєного злочину, наявності матеріальних слідів вчинення злочину та інше. При цьому особливостями і вимогами, які встановлюються при відборі зразків, є безсумнівність їх походження у порівнянні з конкретним досліджуваним об'єктом. Зразки повинні відображати ознаки цього об'єкта, наприклад, для людини це відбитки пальців у вигляді залишених потожирових слідів. Чинним законодавством не обмежується перелік зразків, які можуть отримуватися для порівняльного дослідження зібраних зразків, тому вони можуть містити в собі будь-які матеріальні об'єкти: сліди, пов'язані з життєдіяльністю людини (відбитки пальців, сліди ніг, зразки волосся, голосу, крові, запаху, почерку), мікросліди, сліди транспортних засобів, викрадене майно, сировина, напівфабрикати, готова продукція,

предмети, вилучені з цивільного обороту (зброя, прекурсори, наркотичні, психотропні та вибухові речовини).

У процесі отримання зразків для порівняльного дослідження може зашифруватися мета НСРД або процесуальний стан суб'єкта, який її проводить. Дана НСРД проводиться, як правило, безпосередньо працівником оперативного підрозділу або за його дорученням іншими особами (у тому числі тими, які залучені до конфіденційного співробітництва). За необхідності до відбору зразків можуть залучатися спеціалісти, які володіють науковими, технічними та іншими спеціальними знаннями, однак забезпечення точності вибору зразків, їх достовірності та фіксації покладається на оперативного працівника. Однак, для більш якісного та кваліфікованого проведення цих заходів доцільно залучати спеціалістів відповідного профілю. Недооцінка ролі спеціаліста при одержанні зразків, необхідних для порівняльного дослідження, може призвести до отримання неналежних матеріалів, що не зможуть бути використаними для вирішення поставлених перед експертом питань.

Згідно з положеннями КПК України НСРД, залежно від їх виду і конкретної мети, проводяться щодо підозрюваного чи іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування (про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування) [4].

Так, наведемо приклад заборони проведення НСРД з *негласного отримання зразків для порівняльного дослідження*, як окремий випадок запобігання порушенню адвокатської таємниці, викладений в Узагальненні судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення НСРД і оперативно-розшукових заходів, у якому зазначається наступне [4]. У примітці до витягу з кримінального провадження частково задоволено клопотання відносно адвоката, через якого, за версією досудового розслідування, суддя висунула намір отримати неправомірну вигоду за непритягнення громадянина України

ОСОБИ-3 до адміністративної відповідальності за статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5]. Визнавши обґрунтованим наявність події кримінального правопорушення та причетність до неї адвоката, слідчий суддя визнала необґрунтованим клопотання прокурора про надання дозволу на обстеження публічно недоступного місця – за адресою робочого кабінету адвоката ОСОБИ-2. Адже ОСОБА-2 має гарантії адвокатської діяльності, що забезпечують адвокатську таємницю. Обстеження його робочого кабінету з метою встановлення технічних засобів аудіо-, відео контролю особи і виготовлення копій чи зразків речей і документів може спричинити втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтами та тим самим привести до необґрунтованого розголошення конфіденційної інформації. Це в свою чергу, може підірвати авторитет інституту адвокатури у питанні забезпечення адвокатської таємниці, що є неодмінною умовою здійснення адвокатської діяльності. Отже, в цій частині клопотання слідчим суддею відмовлено.

У разі, коли втрачається необхідність зберігання таємниці за фактом дослідження зразків, отриманих негласно, повторне отримання зразків здійснюється відкрито у загальному порядку, передбаченому статтею 245 КПК України.

В більшості випадків, ця НСРД проводиться спільно із обстеженням публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. В зв'язку з цим, постає питання чи потрібно отримувати окремий дозвіл слідчого судді на негласне отримання зразків для порівняльного дослідження чи достатньо дозволу на обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. Оскільки мета обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи включає негласне виявлення та вилучення зразків для порівняльного дослідження, окремого дозволу слідчого судді для їх отримання непотрібно.

Варто зауважити, що проведення негласного отримання зразків для порівняльного дослідження допускається лише у тому випадку коли неможливо

такі зразки отримати у гласному порядку для проведення експертних досліджень у ході кримінального провадження. Згідно з ч. 2 статті 245 КПК України визначений порядок відібрання зразків з речей і документів, який встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160-166 КПК України). Згідно з ч. 3 статті 245 КПК України відбирання зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими статтею 241 КПК України. Відбір біологічних зразків здійснюється після отримання відповідної постанови слідчого, прокурора, а в разі відмови особи пройти освідування здійснюється примусово виключно на підставі постанови прокурора. При відборі біологічних зразків можуть залучатися спеціалісти (судово-медичні експерти або лікарі) з метою забезпечення належного проведення процедури та безпеки особи.

У випадку, якщо в ході проведення НСРД будуть виявлені зразки, які мають значення для кримінального провадження, проте не зазначені в ухвалі слідчого судді, вважаємо, що після їх відібрання та складання відповідного протоколу, прокурор зобов'язаний звернутися з клопотанням до слідчого судді про можливість використання отриманої інформації у доказуванні. У клопотанні, за аналогією із ч. 1 статті 257 КПК повинно бути зазначено законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона має значення для розслідуваного кримінального правопорушення.

Необхідно зазначити, що вказаний вид НСРД полягає в отриманні без відома власника чи володільця зразків, матеріалів, сировини, виробів тощо, у тому числі в публічно недоступних місцях. Таким чином, спеціаліст, який бере участь у негласному отриманні зразків, необхідних для порівняльного дослідження, разом із наданням суто консультаційної допомоги повинен виконувати й інші важливі завдання, а саме:

- безпосередньо відбирати зразки;
- з'ясовувати умови, що мають значення для подальшого дослідження, за яких мають бути вилучені зразки;
- безпосередньо брати участь в їх одержанні;

- проводити попередні дослідження отриманих зразків;
- здійснювати їх упакування;
- допомагати кваліфіковано фіксувати у протоколі процесуальної дії порядок відбору зразків;
- консультувати слідчого з питань, що пов'язані з формуванням подальших завдань експертові;
- створювати належні умови для їх отримання та закріплення.

Відбір зразків може здійснюватися лише у кількості, необхідній для винесення висновків щодо закономірності або випадковості конкретних ознак та їх варіативності відібраних проб. Ці проби повинні бути належної якості, відібрані та мати необхідні для досягнення мети дослідження ознаки об'єкта, від якого вони отримані. В деяких випадках з метою дотримання об'єктивності досліджень умови отримання відібраних зразків повинні відповідати умовам утворення досліджуваного об'єкта, при цьому відбір зразків здійснюється відповідними спеціальними технічними засобами, пристроями, устаткуванням та обладнанням. В окремих випадках з метою об'єктивності дослідження умови отримання відібраних зразків повинні відповідати умовам утворення досліджуваного об'єкта, а відбір зразків здійснюється аналогічними знаряддями та засобами. Ці зразки повинні бути репрезентативними, тобто достатніми за кількістю та якістю для проведення експертизи. Зразки повинні бути порівняльними, тобто мати можливість порівняння з іншими зразками або об'єктами дослідження.

За результатами проведення даного виду НСРД складається протокол, у якому, окрім іншого, зазначається кількість, вага та опис певної речовини (рідини, матеріалу), отриманої в якості зразку, вказуються умови, в яких відбувався відбір зразка, перелічуються технічні засоби та наводяться їх характеристики тощо. До протоколу можуть додаватися будь-які предмети, документи, звуко- та відеозаписи, а також інші технічні носії інформації. На підставі одержаних матеріалів до протоколу складаються відповідні додатки (зразки), що використовуються як основний або допоміжний доказ у

кримінальному судочинстві.

У якості практичного прикладу наведемо матеріали справи № 202/13633/23 за кримінальним провадженням № 1-кс/202/6029/2023 від 21.07.2023 року, у яких міститься факт вдалого застосування НСРД з негласного отримання зразків, необхідних для проведення порівняльного дослідження [6]. Так, на підставі достатніх вагомих доказів у кримінальному провадженні особі було повідомлено про підозру у скоєнні умисних, тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, за яким законодавством України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна [7]. Отже, у відкритому судовому засіданні в залі Індустріального районного суду міста Дніпра розглянуто клопотання старшого слідчого відділу розслідування особливо тяжких злочинів відділом слідчого управління Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області ОСОБИ_7, що погоджене прокурором відділу Дніпропетровської обласної прокуратури ОСОБОЮ_8 про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, та доданими до клопотання матеріалами кримінального провадження, внесеного 10.06.2022 року до ЄРДР за № 42022040000000182, у відношенні ОСОБИ_6, уродженця Дніпропетровської області, Павлоградського району, с. Юр'ївки, на підставі статті 89 КК України раніше несудимого, – підозрюваного у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч.1 статті 263 та ч. 2 статті 307 КК України [7].

Так, 19.07.2023 року у порядку статей 276-278 КПК України ОСОБИ_6 оголошено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч.1 статті 263 та ч. 2 статті 307 КК України. Органом досудового розслідування встановлено, що ОСОБА_6, діючи за попередньою змовою групою осіб з невстановленою в ході досудового розслідування особою, умисно, задля досягнення єдиної злочинної мети незаконного збагачення при скоєнні кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, всупереч статті 2 Закону

України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.1995 № 62/95-ВР, а також статті 14 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»» від 08.07.1999 № 863, у невстановлений органами досудового розслідування час, але не пізніше 26.03.2023 року, знаходячись у невстановленому органами досудового розслідування місці, незаконно, з невстановленого органами досудового розслідування джерела, з метою збуту, придбав речовину жовтого кольору масою 0,0664 г, що містить у своєму складі психотропну речовину, обіг якої обмежено, – метамфетамін (маса становить 0,0293 г), котра відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770 «Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» віднесена до списку 2 таблиці II «Психотропні речовини, обіг яких обмежено», та який незаконно, з метою подальшого збуту, залишив зберігати у невстановленому органами досудового розслідування місці, що охоплювалося єдиним злочинним умислом співучасників кримінального правопорушення.

Продовжуючи діяти протиправно, задля досягнення єдиної злочинної мети незаконного збагачення при скоєнні кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, співучасники кримінальних правопорушень ОСОБА_6, діючи за попередньою змовою групою осіб з невстановленою в ході досудового розслідування особою, 26.03.2023 року, знаходячись у приміщенні відділення № 1 ТОВ «Нова Пошта» с. Юр'ївки, усвідомлюючи суспільну небезпеку своїх дій, передбачаючи суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, за грошові кошти, сума яких досудовим розслідуванням не встановлена, відправив поштове відправлення № 59000946837448, адресоване ОСОБИ_9 до відділення № 116 ТОВ «Нова Пошта» м. Харків. Таким чином, ОСОБА_6 незаконно збула раніше придбану ним речовину жовтого кольору масою 0,0664 г, яка містить у своєму складі психотропну речовину, обіг якої обмежено, – метамфетамін, маса

якої становить 0,0293 г.

У подальшому, 27.03.2023 року співробітниками Управління СБ України у Дніпропетровській області проведено НСРД з негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, в результаті чого отримано зразки для порівняльного дослідження з вищевказаного поштового відправлення, а саме – речовину жовтого кольору масою 0,0664 г, яка містить у своєму складі психотропну речовину, обіг якої обмежено, – метамфетамін, маса якої становить 0,0293 г. Обставини, що дають підстави підозрювати у вчиненні кримінального правопорушення, передбачені ч. 2 статті 307 КК України, саме ОСОБУ_6, підтверджуються наступними доказами: протоколами проведення НСРД з *негласного отримання зразків* від 27.03.2023, 30.03.2023, 12.04.2023 року, необхідних для порівняльного дослідження, та *зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж*, висновками експерта, речовими доказами, іншими доказами в їх сукупності.

Таким чином, негласне отримання зразків для порівняльного дослідження повинно проводитися з дотриманням вимог національного законодавства, враховуючи права та інтереси особи, у якої вони відбираються, та забезпечувати достовірність результатів експертизи. Це процес отримання матеріальних об'єктів для порівняльного дослідження, що здійснюється без відома власника або володільця зразків та допускається лише у випадку, коли звичайне отримання зразків неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження. Метою негласного отримання зразків є одержання доказів для проведення порівняльного аналізу, експертних досліджень та встановлення фактів у кримінальному провадженні. З метою запобігання зловживань негласне отримання зразків не може бути використане для збору доказів у інших кримінальних провадженнях без відповідної ухвали слідчого судді. Ця дія дозволяє слідчим та особам інших уповноважених підрозділів правоохоронних установ збирати докази та проводити експертні дослідження без ризику, що власник або володільць зможе у будь-який час завадити та змінити отримані результати на власну користь. При цьому дії слідчих щодо

негласного отримання зразків не повинні порушувати права та свободи громадян. Дана процедура повинна суворо відповідати вимогам чинного законодавства щодо неухильного дотримання прав та свобод людини для забезпечення законності та обґрунтованості отриманих доказів. Отже, негласне отримання зразків є винятковим заходом і застосовується в інтересах збереження таємниці НСРД, лише у випадках, коли інші способи отримання доказів є неефективними або неможливими, тобто у ситуаціях коли звичайне отримання зразків може зашкодити розслідуванню (наприклад, у разі їх знищення, втрати, змінення, пошкодження або попередження підозрюваних), що, у подальшому, унеможливить проведення експертних досліджень. Також важливим є розвиток технічних засобів, методів та методик для ефективного забезпечення проведення даного виду НСРД, що дозволить, у подальшому, отримувати більш якісні та надійні докази для розкриття кримінальних правопорушень і встановлення істини у кримінальному провадженні.

Чинні нормативно-правові акти, які регулюють проведення зазначеного виду НСРД, повинні враховувати об'єктивні умови проведення досудового розслідування, у тому числі, зважаючи на діючий правовий режим воєнного стану в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція (Основний закон) України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 (із змінами і доповненнями). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 (із змінами № 4651-VI). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України,

Адміністрації ДПС України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України. 2012. № 0114900-12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

4. Узагальнення судової практики з розгляду слідчими суддями Вищого антикорупційного суду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів (за 2019, 2020 роки) : Вищий Антикорупційний суд. Київ. 2021. 41 с. URL : https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/reviews/review_CIA_OSM.pdf.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення (із змінами від 14.06.2025 № 4240-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
6. Вирок від 21.07.2023 № 112459785, Індустріальний районний суд міста Дніпра – справа № 202/13633/23. URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/112459785/>.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : науково-практичне та навчально-методичне видання. За заг. ред. Копотуна І.М. Київ : ТОВ «КНТ», 2023. 968 с.

MANAGEMENT, PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE

УДК 351.77:574:614.1/.7(477)

Заїка Євген Миколайович

Аспірант

ПВНЗ «Київський університет культури»,

м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДИКОЇ ПРИРОДИ В КОНТЕКСТІ ПРОСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Анотація. Досліджено особливості та проблеми управління ресурсами дикої природи крізь призму концепції сталого розвитку на прикладі провідного закордонного досвіду.

Ключові слова: публічне управління, охорона дикої природи, механізми управління, ресурси, міжнародні організації.

Розвиток промислової економіки впливає на виживання та розвиток дикої природи, тоді як ресурси дикої природи та промислова економіка взаємодіють одна з одною [8, с. 478], а захист ресурсів дикої природи є важливою ланкою у сприянні сталому розвитку промислової економіки та може надати новий імпульс промисловій економіці [2, с. 90814]. Завдяки комплексному впровадженню стратегії сталого розвитку та поглибленню концепції сталого розвитку, захист дикої природи привернув широку увагу. Розвиток захисту

дикої природи є одним із важливих символів ступеня наукової культури та духовної цивілізації у всьому світі на сучасному етапі. Дика природа є дуже цінним природним ресурсом, важливою частиною біорізноманіття та природної екосистеми, гори, води, лісу, озера та трави. Відповідно вплив дикої природи на існування людської цивілізації є безперечним.

Міжнародні організації, закони та політика, пов'язані зі збереженням дикої природи, відіграють вирішальну роль в управлінні ресурсами дикої природи в усьому світі. Наприклад, CITES відіграє ключову роль у регулюванні транскордонної торгівлі, метою якої є забезпечення законності, відстежуваності та сталого постачання міжнародної торгівлі дикими тваринами [5, с. 202]. Хоча все більше країн активно вирішують численні проблеми, спричинені втратою біорізноманіття, обмеження все ще існують з точки зору правових рамок, механізмів управління та інших факторів. Ці проблеми перешкоджають ефективності зусиль щодо збереження дикої природи та забезпеченню дотримання правил, що підкреслює необхідність сильнішого управління, посиленої співпраці та більш надійного впровадження чинної політики.

По-перше, обмеження правової бази очевидні у відсутності всебічного та чіткого визначення сфери охорони дикої природи, що може призвести до різних тлумачень правових положень та труднощів у впровадженні.

По-друге, обмеження в механізмах управління в першу чергу відображаються в неадекватному забезпеченні виконання законів і політики. Цьому прогалину у забезпеченні виконання сприяють кілька факторів, включаючи корупцію в уряді, поширення незаконної торгівлі, зумовленої економічними інтересами, суперечливі пріоритети між збереженням дикої природи та потребами виживання місцевого населення, а також відсутність ефективних механізмів екологічної компенсації. Значні доходи, отримані від незаконної торгівлі дикими тваринами, стимулювали деякі уряди збільшувати обсяги торгівлі, часто перевищуючи ліміти, встановлені відповідними законами та політикою [4, с. 86].

Недостатність ресурсів та їх нерівномірний розподіл є ще однією серйозною проблемою в управлінні ресурсами дикої природи. Недостатність ресурсів відображається у трьох основних сферах:

- дефіцит людських ресурсів. Обмежена кількість кваліфікованих фахівців та управлінського персоналу ускладнює задоволення щоденних потреб моніторингу, патрулювання, наукових досліджень та загального управління [7, с. 140];

- брак технічних ресурсів. Передові технології, такі як обладнання для моніторингу, науково-дослідні прилади та системи управління інформацією, ще не отримали широкого впровадження, що перешкоджає ефективності та науковій точності управління ресурсами дикої природи;

- недостатність навчальних ресурсів.

Нестача достатньої підготовки правоохоронців, прокурорів та судових працівників підриває їхню здатність ефективно забезпечувати дотримання законів про охорону природи та накладати відповідні санкції [7, с. 127].

Нерівномірний розподіл ресурсів проявляється трьома основними способами:

- нерівномірний розподіл людських ресурсів. Розвинені регіони або країни, як правило, мають кращу інфраструктуру, дослідницькі установи та вищі зарплати, що приваблює більшу кількість фахівців до участі у збереженні та управлінні дикою природою. Натомість природні заповідники у віддалених або менш розвинених районах часто страждають від низьких зарплат, високих ризиків та обмежених можливостей кар'єрного зростання, що призводить до невдоволення серед фахівців (таких як лісники) та, в деяких випадках, до співучасті з бракон'єрами [3, с. 22];

- нерівномірний регіональний розподіл ресурсів. Розвинені країни зазвичай мають доступ до передових технологій, достатнього фінансування та добре оснащених управлінських команд, що забезпечує ефективний захист дикої природи. Натомість багато країн, що розвиваються, стикаються з економічними обмеженнями, які перешкоджають їхній здатності отримувати

необхідне технічне обладнання та фінансову підтримку, що ускладнює збереження дикої природи [6, с. 12145];

– нерівномірний розподіл ресурсів між установами управління. Національні установи з охорони природи, як правило, мають кращі можливості для забезпечення державної підтримки та міжнародної допомоги, тоді як місцеві організації з охорони природи або групи громадянського суспільства часто мають обмежені ресурси [1].

Ресурси дикої природи є цінними природними ресурсами та відіграють важливу роль в екосистемі, що пов'язано з добробутом та майбутнім людства. За останні роки країни Європейського союзу досяг значного прогресу в охороні дикої природи, одночасно захищаючи та розширюючи середовища існування диких тварин, впроваджуючи відповідні закони та нормативні акти, а також інші заходи, які були нещодавно впроваджені. Однак, у захисті дикої природи в країнах Євросоюзу все ще існують недоліки. Надмірне використання, втрата та деградація середовища існування, забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, низька правова обізнаність та невивіркове полювання – все це створює серйозні загрози для дикої природи в Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chang L., Watanabe T. Dilemma faced by management staff in China's protected areas. *Land*. 2021. Vol. 10. URL : <https://www.mdpi.com/2073-445X/10/12/1299> (дата звернення : 17.06.2025).
2. Dong J., Lyu Y. Appraisal of urban land ecological security and analysis of influencing factors: a case study of Hefei city. *China Environ Sci Pollut Res*. 2022. Vol. 29. P. 90803–90819.
3. Mutaka M. Examining conservation conflicts in Tanzania's National Parks: a case study of Saadani National Park. Thesis. Ghent: Ghent University; 2016.
4. Nijman V., Shepherd C., Sanders K. Over-exploitation and illegal trade of reptiles in Indonesia. *The Herpetological Journal*. 2012. Vol. 22(2). P. 83-88.

5. 't Sas-Rolfes M., Challender D., Hinsley A. et al. Illegal wildlife trade: Scale, processes, and governance. *Annual Review of Environment and Resources*. 2019. Vol. 44(1). P. 201-228.
6. Waldron A., Mooers A., Miller D., et al. Targeting global conservation funding to limit immediate biodiversity declines. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2013. Vol. 110. P. 12144-12148.
7. Wellsmith M. Wildlife crime: The problems of enforcement. *European Journal on Criminal Policy and Research*. 2011. Vol. 17. P. 125-148.
8. Wilkinson C. Public interest in individual study animals can bolster wildlife conservation. *Nat Ecol Evol*. 2023. Vol. 7(4). P. 478-479.

PEDAGOGY AND EDUCATION

УДК 37.07:005.33

Бабій Людмила Олексіївна

директор

Одеський заклад дошкільної освіти

«Ясла-садок» №268

Одеської міської ради

ПРОЄКТНА КУЛЬТУРА ТА ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація: у статті проведено теоретичний аналіз змісту та структурних характеристик проєктної культури й проєктного менеджменту в управлінні закладом освіти. Розглянуто сучасні управлінські підходи та інструменти (SMART, SWOT, PEST, PMBOK), що сприяють організації ефективного управління змінами, розвитку проєктного мислення керівника й педагогічного колективу, підвищенню мотивації персоналу та створенню інноваційного середовища. Стаття підкреслює роль керівника як лідера змін та значення інтеграції педагогічної й управлінської діяльності в умовах постійних трансформацій освіти.

Ключові слова: проєктна культура, проєктний менеджмент, управління закладом освіти, дошкільна освіта, стратегічний аналіз, управління командою, мотивація, міжнародні стандарти, професійні компетенції, організаційна культура, лідерство в освіті.

Постановка проблеми. Система освіти в Україні нині проходить активну фазу реформування. Освітні заклади дедалі частіше стикаються з потребою

оновлювати управлінські підходи. У цій ситуації важливо шукати моделі, які дають змогу організувати діяльність ефективно та створювати сприятливе середовище для розвитку всіх учасників освітнього процесу. До таких моделей належить проєктне управління.

Тема є актуальною з кількох причин: заклади дошкільної освіти мають швидко реагувати на зміни та ефективно використовувати ресурси; керівники дитячих садків повинні розвивати управлінську компетентність і створювати сучасне освітнє середовище; проєктний підхід допомагає розв'язати проблеми низької інтеграції педагогів, недостатньої участі батьків та відсутності чіткої стратегії розвитку.

У цьому контексті змінюється роль керівника: він стає лідером, що мотивує колектив, створює умови для постійного розвитку, формує партнерські відносини та мислить стратегічно.

Варто зазначити й економічний ефект таких підходів: за дослідженнями Джеймса Гекмана, інвестиції в дошкільну освіту дають понад 13% річної віддачі – більше, ніж інвестиції у середню чи вищу освіту. Діти, залучені до якісних освітніх програм, мають кращі шанси на успіх, а суспільство загалом отримує користь від зменшення соціальних ризиків [12].

Мета статті – теоретичне обґрунтування можливостей концепції проєктної культури управління як засобу розвитку закладів дошкільної освіти в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах трансформації освіти культура проєктної діяльності є важливим компонентом розвитку. Вона створює умови для реалізації ініціатив, розвитку професійної активності педагогів і формування командної взаємодії, потребує системної організації процесів та управлінської підтримки.

Ключова роль належить керівникові, який організовує, координує, планує, підбирає засоби, аналізує результати, виступає лідером змін, джерелом ініціатив та фасилітатором розвитку. За концепцією О. Сороки, функціональна компетентність керівника включає методологічну, нормативну, змістову,

управлінську, педагогічну, психологічну, соціально-правову та фінансово-економічну складові, що дає змогу ефективно реалізовувати управлінські функції та забезпечувати сприятливе середовище [6].

Сучасні вимоги до керівника передбачають знання принципів менеджменту й маркетингу, залучення педагогів, батьків, партнерів, створення інноваційних моделей роботи, оновлення змісту освіти, підвищення кваліфікації з урахуванням міжнародного досвіду.

Його управлінська діяльність охоплює планування, прогнозування, організацію, мотивування, комунікацію, прийняття рішень, контроль – із фокусом на координації, а не безпосередньому виконанні завдань.

Л. І. Євченко підкреслює, що управління є багатозначним поняттям: функція в межах організації, професійна діяльність і галузь знань. Завдяки цій багатогранності воно забезпечує узгодженість і спрямованість компонентів організації на досягнення спільної мети [2].

Ефективне управління передбачає здатність до адаптації, рефлексії та розвитку. Саме від управлінських рішень, підходів до планування, взаємодії та підтримки ініціатив залежить, чи стане проєктна діяльність частиною повсякденної практики.

Поняття «організація» розглядається як спільнота людей, як процес управління елементами та як ступінь впорядкованості. Р. Дафт визначає її як соціальне утворення зі структурою, підпорядкованою місії, що розкриває цільові орієнтири, сферу діяльності, філософію та можливості.

Основні ознаки організації – взаємодія із зовнішнім середовищем, використання ресурсів, внутрішня структура та культура. Саме організаційна культура впливає на ефективність роботи, охоплюючи систему спільних цінностей, норм, уявлень, формуючи психологічний клімат.

У праці Нідзієвої організаційна культура визначається як система з особистісно-когнітивної, аксіологічної, комунікативно-мотиваційної та діяльнісно-поведінкової компонент. Едгар і Пітер Шейн підкреслюють важливість партнерських стосунків із колегами, сприйняття їх як особистостей

із цінностями та мотивацією. Аксіологічний аспект ґрунтується на визнанні людини найвищою цінністю, що формує довіру та ефективну взаємодію [7].

Г. Захарчин наголошує, що комунікація та мотивація підвищують інноваційний потенціал через спільні цінності й професійну культуру, засновану на відповідальності та компетентності [3]. І. Адізес виділяє три джерела мотивації: відчуття місії, любов до професії та надання повноважень. Діяльнісно-поведінкова компонента проявляється в цілях, стратегіях, моделях поведінки, нормах, процедурах, ритуалах і традиціях [1].

О. В. Креденцер систематизував підходи до класифікації організаційної культури на чотири основні групи: залежно від культурних особливостей (С. Юшимурі, Ф. Крукхон, Ф.Л. Штротбек, У. Нойман, У. Оучі, Г. Хофстеде); професійної сфери діяльності (М. Бурке, Т. Е. Дейл, А. А. Кеннеді, Р. Рюттінгер); характеру функціонування організації (Д. Коул, К. Камерон, Р. Куїнн, Р. Харрісон, Ч. Хенді, Р. Блейк, Ж. Мутон); особливостей внутрішньокolleктивної взаємодії [4, 5].

Д. Коул виділив чотири основні типи організаційної культури: бюрократичний, органічний, партисипативний та підприємницький. Бюрократична модель характеризується жорсткою централізацією та регламентацією, органічна – орієнтацією на стабільність та впорядкованість процесів, партисипативна – акцентом на колективній взаємодії та участі в прийнятті рішень, підприємницька – підтримкою ініціативності, креативності та самостійності персоналу [8].

Проектна культура визначається як прагнення до створення нового та інтегрує в собі цінності підприємницької культури: ініціативність, гнучкість мислення, відповідальність за результат. Г.Л. Ільїн розглядає її як інструмент впровадження інновацій і водночас як внутрішній стан організації, що стимулює активність та вдосконалення.

Поняття «проект» трактується як задум або план, спрямований на досягнення певної мети. Проектування є цілеспрямованою діяльністю, що

включає розробку, обґрунтування та впровадження ідей. Культура визначається як характеристика рівня розвитку суспільства та система цінностей. У цьому контексті проектна культура постає як інтегральна характеристика особистості, що проявляється у мисленні, плануванні, реалізації діяльності та взаємодії.

За визначенням В. Шеховцової та А. Ашерова, проектна культура відображає рівень розвитку системного мислення, творчих здібностей і засвоєння морально-етичних та юридичних норм, що забезпечують створення нових продуктів і процесів [9].

У межах освітнього закладу проектна культура виявляється через реалізацію творчого потенціалу та здатність трансформувати ідеї в ефективні освітні й управлінські практики. Л.А. Філімонюк виділяє три тенденції її формування: залежність від наявності системи розвитку закладу; роль рефлексивного управління, орієнтованого на аналіз та корекцію дій; зв'язок між проектною культурою та професійною свободою [10].

Проектний підхід дозволяє забезпечити ефективне функціонування освітньої організації, реагувати на зовнішні виклики та постійно шукати нові ідеї. Традиційна система управління часто демонструє недостатню цільову орієнтацію, слабкі комунікації та низьку чутливість до потреб учасників освітнього процесу, що зумовлює актуальність проектування як цілісної та системної діяльності.

Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування проектного управління в освіті зробили В.І. Єрошин, А.Є. Капто, В.С. Лазарєв, В.І. Лізинський, О.І. Мармаза, А.М. Моїсєєв, М.М. Поташник та інші [11]. Вони підкреслюють важливість інтеграції планування, прогнозування та моделювання для розвитку закладу.

Проектування охоплює різні рівні діяльності: педагогічні ситуації (локальні зміни), процеси (організація взаємодії) та системи (цілісний розвиток закладу). Ефективне управління враховує структуру, функції, цілі, цінності, ресурси й очікувані результати, забезпечуючи узгодженість рішень та розвиток

закладу як соціально значущого інституту, здатного не лише реагувати на зміни, а й ініціювати їх.

Проектна культура є основою управлінських стратегій і педагогічної взаємодії, створюючи передумови для формування інноваційного освітнього середовища. У цьому контексті важливо розглянути, як ці принципи реалізуються на практиці - в організації та змісті проектної діяльності.

Проектна діяльність у дошкільній освіті – це підхід, що сприяє розвитку всіх учасників процесу: для педагога це спосіб поєднання навчання та практики, інтеграції різних дисциплін, залучення дітей до активної взаємодії; для дитини – можливість розвивати критичне мислення, співпрацю, комунікацію та самоорганізацію; для керівника – інструмент стратегічного розвитку, координації процесів, ініціювання змін та підвищення якості послуг.

Концепція Project-Based Learning (PBL) має теоретичну основу: Джон Дьюї вважав, що навчання ґрунтується на досвіді, а завдання педагога – організувати навчальні ситуації для розвитку мислення [13]. Жан Піаже та Лев Виготський розвинули ці ідеї, наголосивши на діяльності, співпраці та рефлексії [14, 15]. Анна Фройд популяризувала метод проектів у дошкільній, а Ерік Еріксон описав успішний досвід інтеграції предметів навколо однієї теми.

Сучасна модель PBL базується на принципах Gold Standard Model, що поєднує навчальний зміст із розвитком критичного мислення, розв'язанням проблем, навичками командної роботи та самоорганізації. Центальною є постановка проблеми, яка має зв'язок із життям дитини, а навчання передбачає автентичність, ініціативу, вибір, рефлексію, зворотний зв'язок і публічну презентацію результатів.

Проектна діяльність доповнює систематичне навчання: систематичні заняття формують базові навички, а проекти дають змогу застосувати їх у реальних ситуаціях. Вони розвивають соціальні навички, готують до співпраці, поваги до інших, комунікації та ухвалення рішень. Наприклад, проект створення макета міста допомагає формувати організаційні вміння та роботу в команді.

Вибір теми критично важливий: вона має бути наближеною до досвіду дітей, практично значущою, пов'язаною з реальними об'єктами, сприяти дослідженню й співпраці. Батьки можуть брати активну участь: допомагати в організації екскурсій, надавати матеріали, виступати експертами.

Проект реалізується через етапи: вступна подія для стимулювання інтересу, формування ключового запитання, окреслення необхідних знань і навичок, три фази роботи – актуалізація досвіду дітей, здобуття нової інформації, підсумування та презентація результатів перед батьками чи іншими групами, що підвищує мотивацію та навички підбиття підсумків [9].

Метод PBL розвиває в дітей дослідницькі навички, творче мислення та здатність приймати рішення. Він формує ставлення до навчання як до процесу, тісно пов'язаного з реальним життям.

Управління командою – важливий компонент, оскільки команда формується для досягнення цілей і може бути міжфункціональною, самокерованою, проблемно-орієнтованою або віртуальною. Її розвиток проходить стадії формування, конфліктів, нормалізації, продуктивності та залежить від управлінських, організаційних та індивідуальних чинників.

Мотивація є базовим чинником ефективності управління персоналом. Класичні теорії мотивації – ієрархія потреб Маслоу, двофакторна модель Герцберга, теорії МакКлелланда, Альдерфера (ERG), очікувань Врума, справедливості Адамса, цілей Лока, Портера–Лоулера, мотивації до успіху Аткінсона, концепції Оучі (Теорія Z) і МакГрегора (Теорії X і Y) – допомагають керівнику створити середовище залучення і підтримки членів команди.

Проектна діяльність організовується за життєвим циклом: ініціація, планування, виконання, контроль і завершення. Ці етапи охоплюють аналіз проблем, постановку цілей, формування команди, управління ризиками, моніторинг, аналіз результатів та фіксацію досвіду.

Для стратегічного планування застосовуються PEST-аналіз (оцінка політичних, економічних, соціальних і технологічних чинників) та SWOT-аналіз (сильні й слабкі сторони, можливості та загрози).

Цілепокладання здійснюється за SMART-критеріями: чіткість, вимірюваність, досяжність, актуальність, визначеність у часі – це дає змогу формувати цілі структуровано та забезпечити контроль їх досягнення.

Моніторинг і контроль передбачають збір та аналіз інформації, виявлення відхилень і розробку коригувальних заходів, із використанням методів анкетування, тестування, спостереження, аналізу документації та графіків контролю.

Інноваційним інструментом комунікації є пітч-презентація – короткий структурований виклад проєкту для адміністрації, педагогів, батьків і партнерів. Її структура охоплює опис команди, проблеми, рішення, обґрунтування, очікуваний продукт, модель реалізації, ризики, ресурси.

Таким чином, проєктний менеджмент забезпечує реалізацію інноваційних стратегій у закладі освіти, інтегруючи методології, управлінські інструменти та мотивацію, що формує проєктну культуру й підвищує ефективність діяльності в умовах змін.

Висновок. Розвиток закладу дошкільної освіти в умовах сучасних викликів вимагає системного оновлення управлінських підходів та впровадження інноваційних моделей організації освітнього процесу. Проєктна культура виступає ключовим чинником, що формує новий стиль мислення й управління, орієнтований на гнучкість, розвиток і командну взаємодію. Вона забезпечує перехід від традиційних управлінських практик до стратегій, заснованих на ініціативності, відповідальності та відкритості до змін.

Теоретичний аналіз показав, що ефективне управління розвитком закладу можливе лише за умови інтеграції концепцій проєктного мислення, сучасного розуміння організаційної культури та використання інструментів стратегічного планування й контролю. Важливою є роль керівника як лідера змін, здатного формувати цілісну систему управління, засновану на принципах проєктного менеджменту, враховуючи кращі міжнародні стандарти та практики (PMBOK, IPMA).

Особливого значення набуває проєктне навчання (PBL) у роботі з дітьми, що поєднує освітній зміст і розвиток особистості, стимулює критичне мислення, дослідницьку активність і навички співпраці. Проєктна діяльність створює умови для залучення всіх учасників освітнього процесу – педагогів, дітей, батьків – та забезпечує їхню активну взаємодію в єдиному інноваційному середовищі.

Застосування методологій цілепокладання (SMART), стратегічних інструментів (PEST і SWOT-аналіз) та системного моніторингу забезпечує підвищення ефективності управління змінами та якістю освітнього процесу. Управління людськими ресурсами та мотивація персоналу визначаються як ключові чинники досягнення успіху в реалізації проєктів у закладі освіти.

Отже, формування проєктної культури управління створює основу для сталого розвитку закладу дошкільної освіти, дозволяючи не лише адаптуватися до зовнішніх змін, а й ініціювати їх, реалізуючи потенціал учасників освітнього процесу та забезпечуючи високу якість освітніх послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адізес І.К. Управління змінами / Іцхак К. Адізес; пер. з англ. Т. Семигіної. – Київ : BookChef, 2018. – 299 с.
2. Євченко Л.І. Управління в освіті: навч. посіб. – Київ: Либідь, 2007. – 256 с.
3. Захарчин Г.М. Механізм формування організаційної культури машинобудівного підприємства. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – 192 с.
4. Креденцер О.В. Теоретичний аналіз типологій організаційної культури // Актуальні проблеми психології. – 2013. - Вип. 37. – С. 17-21.
5. Креденцер О.В. Дослідження типів організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів: вплив чинників мезо- та мікрорівнів // Організаційна психологія. Економічна психологія. – 2015. – № 2. – С. 53-59.

6. Сорока О. Модель функціональної компетентності керівника сучасного навчально-виховного закладу [Електронний ресурс]. – URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N147/N147p150-156.pdf (дата звернення: 19.07.2025).
7. Шейн Е. Організаційна культура // Американський психолог. – 1990. – Т. 45. – С. 109-119.
8. Коул Д. Управління організаційною культурою. – Лондон: Routledge, 2003. – 240 с.
9. Шеховцова В. І., Ашерів А. Т. Визначення рівня проєктної культури: навч. посіб. – Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2008. – 83 с.
10. Філімонюк Л.А. Формування проєктної культури в закладах освіти: монографія. – Київ: Пед. думка, 2019. – 240 с.
11. Єрошин В. І., Капто А. Є., Лазарєв В. С. Проєктне управління в освіті: навч. посіб. - Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – 192 с.
12. Heckman J. J. Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children // Science. – 2006. – Vol. 312, № 5782. – P. 1900-1902. – URL: https://jenni.uchicago.edu/papers/Heckman_Science_v312_2006.pdf (дата звернення: 19.07.2025).
13. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p.
14. Piaget J. The Child's Conception of the World. – London: Routledge & Kegan Paul, 1929. – 246 p.
15. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.

Гаврилюк Ірина Анатоліївна

вихователь вищої категорії

заклад дошкільної освіти (ясла-садок)

№28 «Вербиченька»

м. Рівне, Україна

STEM-ОСВІТА У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ТА ІНЖЕНЕРНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ

Анотація: У статті висвітлено теоретичні засади та практичні підходи до впровадження STEM-освіти в умовах дошкільної освіти. Обґрунтовано доцільність інтеграції науки, технологій, інженерії та математики у навчально-виховний процес з дітьми дошкільного віку. Розкрито переваги STEM-підходу для формування ключових життєвих компетентностей, розвитку логічного мислення, допитливості та креативності. Представлено приклади STEM-активностей, адаптованих до вікових особливостей дошкільників.

Ключові слова: STEM-освіта, дошкільна освіта, експериментування, дослідницька діяльність, інженерне мислення, інтеграція знань.

Сучасна система освіти вимагає нових підходів, які відповідають темпам розвитку науки, техніки та суспільства загалом. У XXI столітті особливого значення набуває інтегрований підхід до навчання, який не лише надає знання, але й формує в дітей життєво-необхідні навички, серед яких — критичне мислення, креативність, уміння співпрацювати та ефективно комунікувати.

Одним із таких інноваційних підходів є STEM-освіта — навчання, що об'єднує чотири сфери знань: **Science** (наука), **Technology** (технології), **Engineering** (інженерія), **Mathematics** (математика). Ця модель зародилася у

США, але сьогодні активно впроваджується в багатьох країнах світу, зокрема і в Україні.

Особливої актуальності STEM-освіта набуває у закладах дошкільної освіти (ЗДО). Саме в цьому віці формуються основи світогляду дитини, її пізнавальні інтереси, мотивація до навчання, закладаються базові навички дослідження, мислення та творчості. Дошкільний період — це не лише час гри, а й період інтенсивного розвитку всіх сфер особистості дитини.

STEM-освіта у ЗДО дозволяє зробити навчальний процес цікавим, захопливим та максимально наближеним до реального життя. Завдяки використанню дослідницьких методів, елементів інженерії, проєктної діяльності, інтеграції знань з різних галузей діти не тільки здобувають знання, але й вчать їх застосовувати, аналізувати, шукати нестандартні рішення.

Мета цієї статті — розглянути теоретичні та практичні основи STEM-освіти у дошкільній ланці освіти, проаналізувати її значення, методи впровадження, труднощі та перспективи розвитку.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ STEM-ОСВІТИ

STEM-освіта виникла як відповідь на потребу підготовки майбутніх фахівців, здатних мислити нестандартно, вирішувати складні технічні та соціальні завдання, працювати в команді, впроваджувати інновації. Її основна мета — сформувати в учнів (у нашому випадку — у дітей дошкільного віку) розуміння наукових процесів, технічних принципів, математичних зв'язків та інженерних конструкцій у тісному взаємозв'язку, а не як окремих предметів.

STEM — це не навчання окремо природничим дисциплінам, це — **інтеграція**, що передбачає:

- міжпредметні зв'язки;
- дослідницький підхід;
- проєктну діяльність;
- використання сучасних технологій;
- орієнтацію на реальні життєві ситуації.

В основі STEM-освіти лежить конструктивізм — теорія, згідно з якою знання формуються внаслідок активної діяльності самого учня. Для дошкільнят це особливо важливо: гра, дослідження, власний досвід — ось ключові джерела знань у цьому віці.

STEM-підхід має такі принципи:

Інтегрованість — знання з різних галузей поєднуються в єдиному навчальному процесі.

Практичність — діти бачать і відчують користь знань.

Проблемність — навчання побудоване на пошуку рішень.

Творчість — дитина створює нові продукти, ідеї, рішення.

Індивідуалізація — враховуються потреби, здібності й темп кожної дитини.

В українському контексті STEM-освіта ще на етапі становлення, проте вже зараз активно впроваджується в межах Нової української школи, дошкільної реформи, а також окремих ініціатив та проєктів, підтриманих Міністерством освіти і науки України.

ЗНАЧЕННЯ STEM-ПІДХОДУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНЯТ

Дошкільний вік — це період стрімкого розвитку інтелекту, емоційної сфери, мовлення, уяви та моторики. Саме в цей період дитина формує перші уявлення про навколишній світ, починає будувати причинно-наслідкові зв'язки, виявляє інтерес до явищ природи, техніки, експериментів. STEM-підхід ідеально відповідає цим особливостям, оскільки ґрунтується на дослідженні, творчості, спробах та відкриттях.

Основні позитивні впливи STEM на розвиток дошкільника:

1. **Інтелектуальний розвиток.** Через STEM-підхід дитина навчається не запам'ятовувати, а мислити: порівнювати, аналізувати, синтезувати, робити висновки. Розвивається логічне та критичне мислення.
2. **Формування пізнавального інтересу.** STEM-заняття захоплюють дітей, мотивують досліджувати, експериментувати, ставити запитання.

3. **Розвиток мовлення.** Під час обговорення результатів дослідів або презентації проєктів діти тренуються формулювати думки, обґрунтовувати відповіді.
4. **Технічна творчість.** У процесі конструювання, моделювання, створення механізмів розвивається технічне мислення, просторове уявлення, креативність.
5. **Комунікативні навички.** Спільна робота над STEM-проєктами формує вміння взаємодіяти, домовлятися, слухати інших.
6. **Самостійність та відповідальність.** Діти вчаться планувати дії, приймати рішення, оцінювати результати своєї діяльності.

Таким чином, STEM-підхід у дошкільлі не лише знайомить дітей із основами науки, техніки, інженерії та математики, але й забезпечує всебічний розвиток особистості, формує базу для успішного навчання в школі та подальшої соціалізації.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM У ЗДО

Реалізація STEM-освіти у закладах дошкільної освіти потребує врахування вікових, індивідуальних та психологічних особливостей розвитку дітей. Важливо, щоб STEM-завдання були посильними, цікавими та адаптованими до дитячого світосприйняття.

Основні психолого-педагогічні умови ефективного STEM-навчання:

1. Врахування вікових особливостей.

- Діти 3–4 років потребують чуттєвого пізнання: спостерігати, торкатися, пробувати.
- Діти 5–6 років здатні до елементарного аналізу, пояснення, узагальнення.
- У всіх вікових групах важливу роль відіграє гра як провідна діяльність.

2. Організація безпечного, доброзичливого середовища.

- Діти мають право на помилку.
- Має панувати атмосфера довіри, співпраці, підтримки.

3. Роль дорослого — фасилітатора.

- Педагог не нав'язує знання, а спрямовує пошукову діяльність дитини.
- Підтримує інтерес, ставить відкриті запитання, допомагає зробити висновки.

4. Інтеграція з іншими видами діяльності.

- STEM-підхід легко поєднується з мовленнєвою, художньо-продуктивною, музичною та фізичною активністю.

5. Індивідуальний підхід.

- Педагог має враховувати темп, стиль пізнання, інтереси кожної дитини.
- Створення мікросередовищ за інтересами: хтось більше захоплюється природними явищами, хтось — технікою.

6. Залучення батьків.

- Спільні STEM-проекти, виставки, експерименти вдома — це чудовий місток між садочком і родиною.

Таким чином, успішне впровадження STEM-освіти неможливе без глибокого розуміння психології дитини та адаптації методів до її можливостей.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОСВІТИ

Для ефективного впровадження STEM-освіти необхідно створити відповідне освітнє середовище — фізичний, соціальний та емоційний простір, де дитина може вільно досліджувати, експериментувати, творити. У закладах дошкільної освіти такий простір має бути максимально адаптований до вікових особливостей дітей.

Основні компоненти STEM-середовища у ЗДО:

1. Конструктивний центр (центр інженерії).

- Конструктори різного типу (LEGO, дерев'яні, магнітні, трубчасті).
- Матеріали для побудови моделей: картон, дріт, кришечки, дерев'яні палички.

2. Центр природничих досліджень.

- Колби, лупи, ваги, магніти, піскові годинники, термометри.
- Набори для дослідів з водою, ґрунтом, повітрям, світлом, звуком.

3. Центр математики.

- Логічні блоки, сортери, геометричні фігури, рахункові палички, абакуси.
- Настільні математичні ігри, задачі на класифікацію, вимірювання.

4. Інформаційно-комунікаційна зона.

- Дитячі планшети, інтерактивні панелі, сенсорні столи, цифрові мікроскопи.
- Освітні програми та додатки (наприклад, Scratch Junior, Busy Shapes).

5. Екологічний куточок.

- Міні-теплиці, посівні набори, метеостанції, календарі природи.

6. Зона презентацій.

- Простір для демонстрації результатів проєктів, постерів, моделей, схем.

Успішне STEM-середовище повинно бути:

- **відкритим для експериментів;**
- **гнучким та мобільним (можливість змінювати локації, переставляти меблі);**
- **інклюзивним (зручним для всіх дітей);**
- **естетично привабливим (кольорове оформлення, наочність).**

Також важливими є педагогічні умови: участь вихователя у дослідженні, створення атмосфери допитливості, заохочення ініціативи та підтримка дитячих ідей.

1. ФОРМИ ТА МЕТОДИ STEM-НАВЧАННЯ У ЗДО

STEM-освіта в дошкільному закладі не передбачає класичних уроків. Вона реалізується через гру, інтегровану діяльність, проєкти, досліди, тематичні дні. Форми та методи мають бути цікавими, динамічними й адаптованими до дитячого світогляду.

Основні форми STEM-освіти в ЗДО:

1. Ігрові ситуації.

- «Врятуй місто від повені», «Збудуй вежу, яка витримає вітер», «Запусти ракету».

- Гра — головний спосіб пізнання у дошкільному віці.

2. STEM-заняття.

- Інтегровані, що охоплюють природознавство, математику, конструювання, мовлення.

- Приклад: «Подорож краплі води» — діти досліджують агрегатні стани води, рахують краплі, будують «хмари».

3. Дослідницька діяльність

- Спостереження, прості експерименти (наприклад, «Що плаває, а що тоне», «Як працює магніт»).

- Ведення «щоденника спостережень».

4. Проєктна діяльність.

- Робота над проєктом 3–5 днів (або довше), презентація результату.

- Наприклад: «Будуємо ферму», «Як проростає насіння», «Сонячна електростанція».

5. STEM-лабораторії.

- Міні-лабораторії у групі чи на свіжому повітрі: столики для дослідів, тематичні набори.

6. Тематичні STEM-тижні.

- Цілісний цикл занять, ігор, подій на одну тему: «Тиждень науки», «Всесвіт очима дитини».

Методи STEM-навчання:

- Метод проб і помилок
- Експериментування
- Моделювання (будування моделей, макетів)
- Метод відкритих запитань
- Спостереження
- Метод «мозкового штурму»

- Метод кейсів (реальні задачі з життя)

Головне в STEM-методиці — не дати готову відповідь, **а поставити дитину перед проблемою**, яку вона вирішує через спостереження, експеримент, співпрацю та аналіз.

STEM-ПРОЄКТИ В ДОШКІЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Однією з ключових форм реалізації STEM-освіти в ЗДО є проєктна діяльність. Вона дає змогу інтегрувати знання з різних сфер, розвивати дослідницькі навички, стимулювати творчу ініціативу та командну роботу. У процесі виконання проєктів діти не лише навчаються, а й формують соціальні та емоційні компетентності.

Основні етапи STEM-проєкту:

1. **Вибір теми.** Вона має бути актуальною, цікавою для дітей, доступною для дослідження (наприклад, «Повітря навколо нас», «Місто майбутнього»).
2. **Формулювання проблемного питання.** Що хочемо дізнатись? Що спробуємо зробити?
3. **Планування діяльності.** Разом із педагогом діти обговорюють, які матеріали потрібні, як розпочати.
4. **Виконання досліджень, експериментів, моделювання.**
5. **Аналіз результатів, обговорення.**
6. **Презентація проєкту.** У формі виставки, усного звіту, театралізації, фотоальбому тощо.
7. **Оцінювання (рефлексія).** Що вдалося? Що було складно? Що нового ми дізналися?

Приклади STEM-проєктів у ЗДО:

«Моя перша ракета»

- Конструювання моделі ракети з підручних матеріалів.
- Вивчення принципу реактивного руху через експеримент з повітряною кулькою.

- Малювання планет, створення моделей Сонячної системи.

«Будуємо міст»

- Вивчення типів мостів, прикладів із життя.
- Побудова моделей із LEGO, паличок, паперу.
- Перевірка на міцність: яка конструкція витримає більше вантажу?

«Чарівне насіння»

- Посів рослини, спостереження за ростом.
- Вплив води, світла, ґрунту.
- Створення «щоденника спостережень» та малюнків.

«Сонячна енергія»

- Вивчення властивостей сонця, створення простих сонячних колекторів (наприклад, з фольги й чорного паперу).
- Експерименти з нагріванням води.

STEM-проекти не потребують складного обладнання. Найважливіше — це інтерес, свобода дій та підтримка з боку педагога.

РОЛЬ ВИХОВАТЕЛЯ У STEM-ПРОЦЕСІ

Вихователь у системі STEM-освіти виконує роль **не лише наставника, а й партнера, модератора, фасилітатора навчального процесу**. Його головне завдання — створити такі умови, в яких дитина захоче досліджувати, самостійно шукати відповіді, не боятися помилятися.

Основні функції вихователя у STEM:

1. **Мотивувати.** Вихователь повинен запалити інтерес до дослідження. Це може бути запитання, спостереження, загадка, цікава подія або предмет.
2. **Організовувати середовище.** Сприяти створенню умов для STEM-діяльності: від добору матеріалів до облаштування зон у групі.

3. **Супроводжувати та підтримувати.** Давати дітям свободу, але не залишати їх наодинці з труднощами. Педагог ставить навідні запитання, підказує, але не нав'язує рішення.
4. **Стимулювати співпрацю.** Заохочувати роботу в парах, мікрогрупах, формувати навички діалогу, взаємодопомоги, поваги до думки іншого.
5. **Оцінювати та рефлексувати.** Після кожної діяльності — обговорення, рефлексія: що вдалося, що сподобалося, що хотілося б зробити ще.
6. **Професійно зростати.** STEM вимагає від вихователя постійного вдосконалення: знайомство з новими методиками, участь у тренінгах, форумах, семінарах.

Важливо: Вихователь має бути прикладом для дітей — допитливим, відкритим до нового, готовим до експериментів і партнерства.

ТРУДНОЩІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Впровадження STEM-освіти у закладах дошкільної освіти супроводжується низкою викликів, що можуть стримувати ефективність цього процесу.

Основні проблеми:

1. Нестача кваліфікованих кадрів.

Багато педагогів не мають достатніх знань і навичок для організації STEM-діяльності, особливо в частині технологій і інженерії.

2. Обмежені матеріальні ресурси.

Відсутність необхідного обладнання, інструментів, навчальних посібників.

3. Недостатня методична підтримка.

Відсутність чітких програм, рекомендацій, сценаріїв занять для дошкільного віку.

4. Невизначеність у стандартах.

Недостатньо розроблені нормативні документи, що регламентують STEM-освіту у ЗДО.

5. Опір змінам з боку педагогів і батьків.

Звичка до традиційних форм навчання, побоювання щодо нових методів.

6. Відсутність достатньої підтримки на рівні адміністрації закладу.

Шляхи подолання:

- **Підвищення кваліфікації педагогів.**

Проведення тренінгів, семінарів, участь у тематичних конференціях, онлайн-курсах.

- **Створення методичних матеріалів.**

Розробка програм, сценаріїв, рекомендацій для різних вікових груп.

- **Залучення батьків.**

Інформування, спільні заходи, проекти, консультації.

- **Розвиток партнерства.**

Співпраця з освітніми центрами, науковими установами, громадськими організаціями.

- **Використання доступних матеріалів.**

Виконання проектів із підручних, природних ресурсів.

- **Підтримка з боку адміністрації.**

Формування пріоритетів розвитку, створення сприятливих умов.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ STEM-ОСВІТИ В ДОШКІЛЛІ

STEM-освіта у дошкільній освіті є одним із найперспективніших напрямів модернізації освітньої системи України. Вона відповідає глобальним тенденціям та запитам сучасного суспільства.

Основні перспективи:

- **Інтеграція з новими технологіями.**

Активне впровадження робототехніки, програмування, VR/AR-технологій у дошкільне навчання.

- **Створення STEM-центрів при ЗДО.**

Спеціальні лабораторії та ігрові зони для досліджень і творчості.

- **Розробка нових освітніх програм.**

Орієнтованих на комплексний розвиток дитини через STEM.

- **Підвищення ролі батьків у освітньому процесі.**

Формування сімейних STEM-проектів, навчання батьків методам підтримки дітей.

- **Поширення інклюзивної освіти.**

Забезпечення доступу до STEM-діяльності для дітей з особливими освітніми потребами.

- **Посилення міжвідомчої співпраці.**

Спільна робота освіти, науки, культури, бізнесу для створення сучасного освітнього середовища.

ВИСНОВКИ

STEM-освіта у закладах дошкільної освіти — це інноваційний підхід, що забезпечує всебічний розвиток дитини, формує фундамент для подальшого навчання в школі та життєвих компетентностей. Впровадження STEM дає змогу розвивати не лише знання з природничих наук і математики, а й критичне мислення, креативність, навички співпраці, самостійність.

Для успішної реалізації STEM-освіти в ЗДО необхідні відповідні педагогічні умови, спеціально організоване освітнє середовище, мотивовані та компетентні вихователі, а також підтримка батьків і адміністрації закладу.

Незважаючи на виклики, пов'язані з недостатньою матеріальною базою та потребою підвищення кваліфікації педагогів, перспективи розвитку STEM-освіти в дошкільній є надзвичайно вагомими та відповідають сучасним вимогам суспільства.

Рекомендується активніше впроваджувати STEM-методики в дошкільній освіті, розвивати методичні матеріали, підтримувати педагогів та залучати батьків до спільної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (редакція 2021 року).

2. Кузьменко О. В. STEM-освіта в дошкільному навчальному закладі: сучасні підходи та практики.
3. Сухомлинська Л. STEM-освіта в системі НУШ: перспективи впровадження. Київ : Освіта України, 2022.
4. Гончаренко С. Українська педагогіка і STEM: досвід і виклики. Харків : НУПП, 2021.
5. Наказ МОН № 148 від 2023 року про розвиток STEM-освіти в закладах дошкільної освіти. Освітній портал Міністерства освіти і науки України.
URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/671/fc7/f8c/671fc7f8c0288584366662.pdf>

Serhiienko Maiia,

lecturer, language department

Riabchuk Maryna,

senior officer, language testing service, language department

Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Kyiv, Ukraine

GAMIFICATION AND SIMULATION-BASED APPROACH IN TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (ESP) IN MILITARY HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract: In the context of the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine, the demand for highly qualified military professionals capable of effective communication with international partners has significantly increased. The strengthening of international military and political cooperation, the expansion of aid formats and coordination mechanisms, and participation in joint training exercises require future officers not only to have a command of foreign languages but also to be prepared to operate in multicultural and multinational environments. Today, English language training in military education is no longer viewed as a separate subject, but rather as a key component of cadets' professional development. It directly impacts their ability to integrate into NATO structures, exchange experience with allies, and represent Ukraine on the international stage. This article analyzes modern methodological approaches to the use of gamification and simulation-based learning in language training, particularly through examples of digital platforms (Kahoot, Wordwall, Genially) and scenario-based activities (role plays, virtual missions, negotiation or operational simulations, etc.). The study explores the impact of these methods on cadets' motivation, the development of

professionally oriented language skills, and the formation of strategic communication readiness.

Keywords: gamification, simulations, military training, ESP (English for Specific Purposes), foreign language, cadets, interactive methods, language instruction, international cooperation, digital technologies, role plays, motivation, multinational exercises.

Theoretical Background. In today's context of digital transformation in education, online programs play a key role in implementing effective English for Specific Purposes (ESP) instruction, particularly within military training frameworks [1, p. 12]. Institutions of higher military education focus not only on the general language competence of future officers but also on their ability to operate in stressful communicative situations by simulating real combat or peacekeeping conditions.

According to constructivist theories (J. Bruner, D. Jonassen), learning is most effective when knowledge is constructed through active engagement [3, p. 45]. Gamified online platforms and artificially created simulation models provide interactivity, emotional involvement, and contextualization of the learning process. In military education, this contributes not only to mastering grammar and vocabulary but also to developing strategic thinking, situational awareness, and teamwork skills through the direct use of English [2, p. 77].

The most commonly used digital tools in military ESP include:

- Kahoot, Quizizz, and Wordwall – interactive platforms for creating quizzes that help consolidate material in a game-based format. In military training, they are used to assess knowledge of terminology, radio communication protocols, and command procedures.
- Genially and ThingLink – services for creating interactive maps and visualizations that allow cadets to engage in training missions, analyze operational zones, or respond to simulated scenarios.
- Google Forms and Padlet serve as effective tools for creating asynchronous team interaction scenarios, gathering feedback, and forming a collective response

base. In ESP courses, they are used to organize role-play activities with clearly defined tasks, such as "operational briefing" or "patrol reports."

Virtual simulators, such as *Virtual Peacekeeping Missions* or *Military Briefing Simulators*, provide cadets with the opportunity to engage in simulated field operations or international conferences [4, p. 101]. A notable example is the *Virtual UN Peacekeeping Brief* training, where participants must quickly — within about 10 minutes — prepare an English-language briefing based on a map of the area, intelligence data, and audio recordings of negotiations. This type of activity develops skills in rapid information analysis, summarization, real-time communication, and intercultural awareness.

The use of such educational software is based on the principles of adaptive learning, situational modeling, and the activity-based approach, which are particularly relevant for the long-term training of cadets. This approach not only improves English language proficiency but also develops the ability to use it as a practical tool when performing tasks during combat or peacekeeping operations.

It is important to note that the educational environment in military institutions of higher education differs significantly from that of civilian institutions, both in structure and content. Cadet training is comprehensive, multi-level, and strictly regulated, taking into account the specific nature of military service. The learning process combines academic instruction, specialized military subjects, physical training, drill practice, and field exercises conducted in conditions as close to real-life scenarios as possible.

Such a multifaceted approach requires high endurance, discipline, operational thinking, and the ability to make quick decisions under stress. Traditional methods of teaching foreign languages do not always meet the challenges of this specificity due to the constant physical and emotional pressure on cadets. In this context, gamification becomes not only a pedagogical necessity for integrating language training into the overall framework of military education but also a tool for stimulating interest and reducing psycho-emotional stress.

Simulative methods make it possible to diversify classes and create training situations that closely mirror real combat environments: communication in international operations, interagency briefings, delivering orders in English, conducting radio exchanges, etc. As a result, English transforms from a purely academic subject into a practical communication tool with high applied value for future officers.

Methodology and practical aspects of using gamification and simulations in ESP cadet training significantly contribute to the effective assimilation of material by bringing the educational process closer to real service conditions. In the military context, this may include modeling terrain description, performing operational-tactical tasks, or conducting patrols with subsequent oral reporting in English. Such exercises not only reinforce the language foundation — vocabulary and grammar — but also help cadets develop rapid response skills necessary for fulfilling their official duties.

It is important to consider the level of language proficiency and the service rank of military personnel when selecting teaching methods. For example, at the basic level (e.g., a squad soldier), the focus is on understanding and executing short commands and standard procedures. The primary methods here are automation exercises — drilling and rehearsals — which simplify the perception of linguistic signals and enable quick reactions.

At the level of sergeants and platoon commanders, the key task becomes not only understanding orders but also formulating clear commands and coordinating the actions of subordinates. To develop these skills, the communicative approach and task-based learning are actively employed, including the practice of role-playing scenarios, negotiations, and short briefings conducted in English.

For officers holding command positions in companies, battalions, and higher command structures, the focus shifts to organizing complex multi-component operations and issuing intricate combat orders. Here, interactive methods, simulations, role-playing games, and project-based approaches are implemented to model strategic scenarios of multinational cooperation. Accordingly, teaching

methods vary depending on the cadets' level of training and their official responsibilities. The combination of drilling, communicative learning, role-playing, and interactive simulations helps develop the language competence necessary for successful performance in modern military and peacekeeping operations.

Cadet training is a complex developmental process that encompasses all aspects of their preparation. Learning a foreign language is an integral part of this process. The ESP course gradually increases in difficulty according to the cadets' language proficiency level, expanding their functional vocabulary and developing comprehensive skills for effective communication required to fulfill duties in multinational operations.

Modern digital tools significantly optimize classroom learning. The use of gamified applications and platforms such as Kahoot!, Quizlet, Duolingo for Schools, and military simulators motivates cadets and facilitates interactive material acquisition. Thanks to these technologies, the learning process becomes more engaging, and language skills develop through interactive tasks and game elements. Acquired language competencies are reinforced through practical exercises conducted on training grounds or similar facilities. Here, cadets participate in simulations of combat situations, reconnaissance missions, and command interactions. This format effectively combines theoretical material processing with real practical skills.

At the beginner levels (A1–A2), cadets acquire basic vocabulary and phrases necessary for describing key terrain features, such as water towers, destroyed buildings, or bridges. The use of the communicative method combined with repetitive exercises facilitates the automatization of speech patterns required for performing simple descriptions.

At the next stage, during field training, cadets may create terrain models from available materials and complete tasks involving their description in English. The application of the “learning by doing” principle together with task-based approaches helps them transition from passive language acquisition to its active use in real-life conditions.

Cadets with language proficiency above A2 participate in patrolling along designated routes while providing real-time oral reports. This exemplifies task-based learning methods that develop both language skills and operational thinking.

For cadets with a B1+ proficiency level, participation in joint exercises with foreign partners holds particular importance. Through role-playing methods and interactive learning, they practice multinational scenarios essential for effective integration into international military structures.

Analysis of Effectiveness and Conclusions. The training of future officers is a complex, systematic process that places significant responsibility on the educational system. This process goes beyond the mere accumulation of knowledge and focuses on developing crucial skills, operational thinking, and readiness to act in the most challenging conditions. In this context, the use of gamification and simulation-based approaches in teaching English becomes extremely valuable.

The integration of digital platforms such as Kahoot!, Quizlet, and Duolingo for Schools makes the learning process more interactive and engaging. This not only helps cadets master the material in an enjoyable game-like format but also ensures continuous access to educational content even in the absence of an instructor.

Practical exercises utilizing role-playing games simulate conditions that closely resemble combat situations. Language skills are significantly integrated with the ability to make quick decisions and work effectively in a team [2, p. 112]. This approach not only enhances the efficiency of the learning process but also contributes to building cadets' confidence in their readiness to face real service challenges [1, p. 33].

International cooperation holds a special place in the educational process. Communicative competence in English becomes critically essential for cadets' participation in multinational operations and joint exercises with partners from NATO structures and other countries. This opens new opportunities for experience exchange, the development of strategic thinking, and the establishment of strong partnership relations. A comprehensive approach to language training includes differentiation according to the cadet's language proficiency level and their official

duties. This allows for a gradual progression from mastering basic language skills to acquiring a high level of communicative competence necessary for functioning effectively in combat and strategic environments [5, p. 58].

The integration of innovative gamified technologies, modern pedagogical approaches, and practical simulations creates a highly effective educational platform capable of preparing competent, confident officers ready to meet contemporary challenges. This process goes beyond conventional training, evolving into a profound formation of professional identity and patriotic convictions that motivate service and defense of the nation.

For further improvement of the system, it is recommended to actively implement interactive military platforms, establish extensive cooperation with international partners to conduct joint training activities, and carry out systematic professional development for instructors in working with advanced technologies and progressive methodologies.

REFERENCES

1. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining Gamification // Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference. – 2011. – P. 9–15.
2. Gee J. P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. – New York: Palgrave Macmillan, 2003. – 280 p.
3. Bruner J. The Culture of Education. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. – 256 p.
4. Kapp K. M. The Gamification of Learning and Instruction. – San Francisco, CA: Pfeiffer, 2012. – 320 p.
5. NATO Allied Command Transformation. NATO Military English Training Framework. – Norfolk, VA: NATO ACT, 2020. – 120 p.

Тивонюк Галина Михайлівна

спеціаліст вищої категорії,

вчитель математики

Дніпровська гімназія №96

Дніпровської міської ради

ДІЛОВА ГРА «БАНКІВСЬКА СПРАВА» ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВІТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація: у статті розкрито досвід проведення ділової гри «Банківська справа» під час вивчення теми «Відсотки» у 5 класі. Гру використано як інструмент формування математичної, соціальної та підприємницької компетентностей, розвитку критичного мислення та фінансової грамотності. Описано інтеграцію сучасних цифрових інструментів для залучення здобувачів освіти до активної діяльності та застосування знань у життєвих ситуаціях.

Ключові слова: ділова гра, математика, відсотки, фінансова грамотність, цифрові інструменти, компетентності.

Формування у здобувачів освіти практичних умінь застосування математичних знань у життєвих ситуаціях є актуальним завданням сучасної освіти. Використання ділової гри під час вивчення теми «Відсотки» дозволяє поєднати математичні розрахунки з розвитком фінансової грамотності та підприємницьких компетентностей здобувачів освіти.

Ділова гра «Банківська справа» сприяє створенню навчального середовища, в якому здобувачі освіти вчать ухвалювати рішення, працювати у команді, критично мислити та застосовувати отримані знання у моделях життєвих ситуацій.

Мета: Сприяти розвитку наступних компетенцій:

- навчально-пізнавальної і інформаційної через розв’язування задач практичного змісту з теми "Відсотки", на конкретних життєвих ситуаціях змодельовати задачі на відсоткові розрахунки; розвивати навички швидкої усної лічби, логічне мислення, бажання пізнавати нове; вміти знаходити інформацію та опрацьовувати її;
- соціально-комунікативної через взаємодопомогу, ділову активність, компетентність, підприємницькі та бізнесові якості
- використання цифрових технологій для активізації пізнавальної діяльності.

Три шляхи ведуть до знання:

шлях міркування – це найблагородніший,

шлях наслідування – шлях найлегший

і шлях досвіду – це шлях самий гіркий.

Конфуцій

I. Мотивація навчальної діяльності.

Використовується коротке мотиваційне відео, створене у Canva. Організовується віртуальна дошка “Банк Ідей” у Padlet, на якій здобувачі освіти записують власні приклади застосування відсотків у житті. Учитель розповідає дітям, що знання про відсотки потрібні в медицині, легкій і важкій промисловості, у будівельній, торговельній галузях та особливо – у фінансовій. Щоб переконатися в цьому, проведемо ділову гру "Банківська справа". Існують ощадні та комерційні банки. Ми відкриваємо "Банк Ідей".

II. Актуалізація опорних знань.

Використовується Wordwall для інтерактивного тренування понять про відсотки. Демонструється використання Desmos для візуалізації обчислень відсотків.

III. Застосування знань у життєвих ситуаціях.

Учитель: «Щоб користуватися послугами банку, треба отримати перепустку. Для цього ви повинні показати, що вмієте лічити і знаєте, що таке

відсотки. Також кожному банку потрібен директор. Він повинен уміти співпрацювати у команді, швидко лічити, бути інтелектуальним і компетентним».

№1. «Конкурс на посаду директора: Хто перший порахує?».

Виконується завдання з таймером для тренування швидкості обчислень. Використовується Quizizz для інтерактивного виконання. Здобувач освіти, який швидше за всіх порахує і буде директором "Банку Ідей".

Задача. До банку зайшов грабіжник. Приставши до скроні касира пістолет, він промовив : "Якщо протягом 30 с не скажеш, скільки буде, якщо взяти 80% від добутку $4 \cdot 2,5^2$, то я тебе вб'ю, а гроши заберу". (Відповідь: 20)

№2. «Уміння співпрацювати у команді».

Використовується цифровий інструмент Kahoot для проведення командних змагань.

1. У гімназії № 96 навчаються 1000 здобувачів освіти, з них 8% становлять п'ятикласники. Скільки здобувачів освіти навчаються в п'ятих класах?

А. 64; Б. 80; В. 72; Г. 56.

2. Робітник отримав аванс у розмірі 300 грн, що становить 30% його заробітної плати. Яка заробітна плата робітника?

А. 1000 грн Б. 2000 грн В. 700 грн Г. 900 грн

3. У звичайному чизбургері 3 г консервантів, що становить 1,2 % його маси. Яка маса чизбургера?

К. 300 г; Л. 150; М. 350 г; Н. 250 г.

4. Вам сподобався костюм, який коштує 400 грн. На Різдво його ціна знизилась на 15%. Яка нова ціна костюма?

К. 340 грн; Л. 150 грн; М. 60 грн; Н. 300 грн.

№3. "Інтелектуальна розминка". (Розв'язання логічних задач, пов'язаних із використанням відсотків у життєвих ситуаціях. Використовується LearningApps для закріплення матеріалу.)

1. Найменший птах на землі – колібрі, а найбільший страус. Вага колібрі 0,0018 кг, що становить 0,002% ваги страуса. Знайти вагу страуса.

2. Довжина стрибка лева, що кидається на здобич, дорівнює 11 м, а стрибок гепарда на 7% довший. Яка довжина стрибка гепарда?

3. Загальні запаси води на нашій планеті – 1800 млн.км³. На світовий океан припадає 98%. Прісна вода становить 2%, з них 1% перебуває у рідкому стані.

Скільки води кожного виду є на Землі?

№4. "Компетентність". (Виконання тестових завдань протягом обмеженого часу. Використовується Google Forms для оперативної перевірки результатів.)

Потрібно за 10 хвилин самостійно виконати 3 тестові завдання та з наведених варіантів відповідей вибрати правильний. Зверніть увагу, що у деяких завданнях наведено кілька правильних відповідей.

№5. Тестові завдання. (Проводяться у форматі інтерактивної гри. Використовується Kahoot для підтримки інтересу здобувачів освіти.)

1. Із 200 співробітників банку 90% працюють за комп'ютерами. Які з тверджень правильні?

А. Працюють за комп'ютерами 180 співробітників.

Б. Не працюють за комп'ютерами 1/10 співробітників.

В. За комп'ютерами працюють 100 співробітників.

Г. За комп'ютером не працюють 20 співробітників.

2. Ощадбанк нараховує на вклади 5% річних. Скільки грошей необхідно покласти на рахунок у цей банк, щоб через рік нарахування закладами становили 1 тис. грн.

А. 200 грн; Б. 20 тис. грн; В. 5 тис. грн; Г. 10 тис. 500 грн.

3. Вкладник поклав до Приватбанку 3000 гривень з процентною ставкою 13% річних? Якою буде сума на рахунку через рік?

А. 3390 грн; Б. 360 грн; В. 780 грн; Г. 390 грн.

IV. Підведення підсумків конкурсів.

Здобувачі освіти обговорюють результати разом з вчителем, діляться враженнями, аналізують помилки. (Використовується Mentimeter для проведення рефлексії.)

V. Домашня практична робота.

Знайди оголошення банків про відсотки за депозитами та склади задачі на знаходження відсотків від числа та знаходження числа за його відсотками. Можна оформити завдання у Canva і надіслати вчителю.

Висновки

Ділова гра «Банківська справа» є ефективним засобом розвитку математичної компетентності здобувачів освіти, формування навичок фінансової грамотності та підготовки учнів до реальних життєвих ситуацій. Застосування цифрових технологій робить навчальний процес сучасним, інтерактивним та цікавим, відповідаючи вимогам Нової української школи та STEM-освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стадник Л. Г., Мерзляк А. Г. Формування фінансової грамотності школярів засобами навчання математики // Математика в школі. – 2021. – № 3. – С. 12.
2. Шиян Р. Б., Рак М. В. STEM-освіта в сучасній школі: теорія і практика впровадження. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
3. Крамаровська С. О., Тарасенко О. М. Використання цифрових технологій у навчанні математики в основній школі // Інноваційна педагогіка. – 2022. – № 42. – С. 55–59.
4. Пістун О. П. Методи активного навчання у процесі викладання математики // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2021. – № 29. – С. 39–44.

Тищенко Лариса Володимирівна

методист Яготинського будинку

дитячої та юнацької творчості

Яготинської міської ради

Бориспільського району

Київської області

Україна

ДОБРО ЗАВЖДИ ПОВ'ЯЗАНЕ З КРАСОЮ

Анотація: Мета і завдання даної статті: визначення шляхів покращення ефективності науково-методичного забезпечення якості освіти в діяльності закладів позашкільної освіти. Стаття спрямована на узагальнення теоретичного матеріалу за обраною темою в поєднанні з описом власного практичного досвіду (методиста Яготинського БДЮТ). В методичних рекомендаціях даються поради щодо застосування проєктних технологій, розкрито теоретичні аспекти соціалізації особистості дитини та розвитку здібностей, послідовна орієнтація педагогів і вихованців на перспективу їхньої особистісної діяльності: психолого-педагогічна підготовка педагогів до роботи з творчо обдарованими дітьми; програмно-цільовий педагогічний вплив на вихованців; орієнтація педагогів на створення ситуації успіху для кожного вихованця, впровадження в навчально-виховний процес проєктних технологій. Матеріали включають досвід роботи методиста та керівника гуртка, форми і методи роботи з педагогами та батьками.

Ключові слова: освітній простір, самореалізація, профорієнтація, самовизначення, здібності, талант, обдарованість, творчість, самоосвітня

діяльність педагога, професійна майстерність, педагогічна майстерність, самовизначення, самовдосконалення, заклади позашкільної освіти.

Мета педагогічної діяльності: створювати умови для розвитку творчого потенціалу дітей, сприяти духовно-естетичному, екологічному, морально-етичному вихованню засобами позашкільної освіти, створенню сприятливого психологічного мікроклімату для вихованців з метою повноцінного розвитку особистості.

Завдання відповідають сучасному рівню розвитку суспільства і науки, актуальні і перспективні. Велика увага приділяється сімейному вихованню, бо саме при тісній співпраці з батьками вихованців можна добитися вагомих результатів

Проблемам соціалізації особистості, розвитку її духовності, вихованню любові до рідного краю, поваги до батьків, до свого народу, народних традицій, розвитку творчих здібностей, формуванню стійких інтересів, творчій самореалізації і підготовці до професійного творчого життя присвячені розроблені мною проекти: «Без минулого немає майбутнього», «У світі прекрасного», «Від родини йде життя дитини», «Паростки майбутнього», «Добро завжди пов'язане з красою», «Ми творимо прекрасне». Основними заходами є творчі справи, виставки, свята, пізнавальні, оздоровчі, художньо-естетичні, трудові, громадські, патріотичні масові заходи (брейн-ринги, квести, інтелектуальні ігри, родинні свята, співучасть в оздоровчих заходах, конкурсах), які спрямовані на забезпечення успіху у творчій діяльності, сприяють самореалізації та самовдосконаленню дітей та їх підготовки до професійної діяльності. Технологія проєктів допоможе розв'язувати проблеми ізольованості дитини, профілактиці девіантної поведінки, лінощів, сприятиме формуванню самоповаги і самовпевненості у своїх силах. Колективні творчі справи об'єднують найголовніші напрями позашкільної діяльності, виконуючи комплекс завдань естетичної, національно-патріотичної, народознавчої, еколого-натуралістичної та оздоровчої спрямованості тощо. Психологічний

комфорт спрямований на те, щоб кожна дитина мала можливість, бажання, впевненість в духовному розвитку. І однією з необхідних умов, яка пронизує діяльність закладу позашкільної освіти - створення ситуації успіху для кожного вихованця, щоб кожен гуртківець відчув свою потрібність, значимість і причетність до краси, яку створюють люди. Якими саме шляхами можна це впроваджувати в діяльності – це відображено в змісті акцій, передбачених у вище згаданих проєктах.

У зміст даних матеріалів частково ввійшли мої матеріали участі у попередніх конференціях, конкурсах, зокрема: участі (перемога) у конкурсі есе «Світ буде іншим. Ким я себе бачу в новій реальності?» (Національна академія педагогічних наук України. Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» (Кафедра психології управління та центр психологічного консультування «ДІАЛОГ», 2023 р.), а також в обласних етапах Всеукраїнських конкурсів методичних розробок та віртуальних ресурсів з еколого-натуралістичного та художньо-естетичного напрямів позашкільної освіти; у науково-практичних конференціях: «Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості в умовах воєнного стану» (2022 р.); у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційні практики наукової освіти» (2021 р.). В обласному огляді-презентації проєктів у сфері позашкільної освіти «Створюємо, діємо, реалізовуємо» (Номінація «Екологічні та природоохоронні проєкти», проєкт «У світі прекрасного», в номінації «Соціальні проєкти» - проєкт «Паростки майбутнього», березень 2025 рік), організатори: КЗКОР Центр творчості дітей та юнацтва Київщини.

Здібності – competence, талант - talent, обдарованість - genius, творчість – art, самоосвітня діяльність педагога - self-educational activity teaching, професійна майстерність - professional skill, самовизначення - self-determination, самовдосконалення - self improvement, заклади позашкільної освіти - out-of-school education institutions.

*Те, що ми робимо для себе,
Вмирає разом з нами.
Те, що ми робимо для інших, для світу
Залишається навіки*
Альберт Палі

На сьогоднішній день важливим пріоритетом освітньої діяльності в Україні є підготовка творчої, знаючої особистості, здатної до самонавчання, відповідальності, готовності до майбутнього, адаптації до непередбачених ситуацій, орієнтації в складних викликах життя.

На сучасному етапі в Україні підвищився попит дітей та їхніх батьків на додаткові освітні послуги, які в змозі задовольнити заклади позашкільної освіти. Навіть в умовах війни вони продовжують свою діяльність, надаючи психологічну підтримку, здійснюють розвиток здібностей дітей. Враховуючи нинішні умови в освітній діяльності, пов'язані з воєнним станом, слід зміст і якість цих послуг удосконалювати, створювати умови для якісної освіти, в тому числі, позашкільників, особливо стало набуття таких професійних характеристик, як здатність адаптуватися до різних змін в соціумі, бути конкурентоспроможними, мобільними, готовими до вирішення різних проблем, постійного самовдосконалення. Саме завдання, яке стоїть перед педагогами-позашкільниками на сьогоднішній день, полягає перш за все у створенні психолого-педагогічних умов для забезпечення позитивного емоційного стану дітей, підвищення навчальних досягнень, формування активності, виховання патріотичних почуттів.

Для виконання цих завдань заклад позашкільної освіти шукає свої шляхи розвитку, визначає стратегію діяльності, враховуючи найближчі та віддалені перспективи. Головне – це творча реалізація вихованця і педагога, а в майбутньому – шлях до професійного самовизначення вихованця і професійного росту педагога.

Головне завдання моєї педагогічної діяльності – допомогти кожній дитині розкритися, проявити себе, повірити в свої сили. З цією метою потрібно використовувати сучасні педагогічні технології, застосовувати активні та інтерактивні методи навчання, впроваджувати пошукову та дослідницьку діяльність вихованців. Потрібно зосередити увагу на необхідності розробки, апробації і впровадження в практику навчальних програм, що забезпечують розвиток духовних і морально-вольових цінностей особистості в процесі індивідуальної, групової та колективної творчої діяльності.

Провідними в педагогічній діяльності закладів позашкільної освіти повинні стати: стимулювання творчої ініціативи всіх суб'єктів виховного процесу:

- створення виховної системи роботи, спрямованої на вивчення умов для забезпечення психічного і фізичного здоров'я вихованців, набуття ними життєвого досвіду, умінь і навичок, необхідних для самореалізації і для подальшого навчання;
- створення необхідних умов для різнобічної життєдіяльності дитини;
- створення ситуації позитивних переживань суб'єкта в комунікативній, предметній діяльності, спрямованої на суспільно значуще особистісне самовизначення та духовний розвиток, прояву високої життєвої активності;
- установка на позитивний досвід вихованця, створення ситуації успіху, утвердження позиції дитини як рівноправного учасника педагогічного процесу. Створення стимулюючого і розвиваючого середовища на основі визначеної мети і завдань, принципів, норм, напрямків виховних програм діяльності, відповідно до потреб та інтересів вихованців, використання культурно-духовних можливостей конкретного середовища – задоволення вихованців результатами власної пізнавальної або творчої діяльності, усвідомлення корисності для інших;
- диференціація на основі знань індивідуальних і вікових особливостей дітей, віра у їх можливість створюють всі умови в роботі для творчої самореалізації гуртківців, творчого зростання педагога, пошуку й

використання нових форм і методів навчання і виховання, сприятимуть життєвої компетентності вихованців;

- врахування основних вимог щодо створення виховного простору сприяють успішності, атмосфери психологічного комфорту.

Для реалізації цих завдань надзвичайно важливо створити інноваційне середовище – педагогічно доцільно організувати простір життєдіяльності, який сприяє розвитку творчої особистості. Його слід організовувати таким чином, щоб створити сприятливу атмосферу, поєднати теорію і практику, що засвоюються одночасно, шукати нові, цікаві форми і методи, які спонукають дітей до пізнавальної діяльності, до творчої результативної роботи, за яких формуються моральні якості особистості, які саме і лежать в основі розвитку потреби в самореалізації і сприяють самовизначенню. Ці завдання здійснюються завдяки співпраці з батьками. Створення ситуації успіху для кожного вихованця, забезпечення умов для творчої самореалізації є необхідною умовою для творчого розвитку особистості.

Кожна дитина – індивідуальність, яка потребує особливого підходу. Потрібно створювати умови, за яких, найкращим чином, можна б реалізувати потенційні можливості кожної дитини для повноцінного виховання й розвитку особистості. Вирішення цього завдання потребує організації особливого середовища, зокрема спеціальної освіти, яка виходить за межі навчання в звичайній школі, тобто розвивати здібності до самореалізації і, не тільки навчанням, а перш за все створенням умов, щоб кожна дитина була готова до складної самостійної роботи. Диференціація на основі знань індивідуальних і вікових особливостей дітей, віра у їх можливості створюють всі умови в роботі для творчої самореалізації гуртківців, творчого зростання педагога, пошуку й використання нових форм і методів навчання і виховання, сприятимуть життєвої компетентності вихованців. Врахування основних вимог щодо створення виховного простору сприяють успішності, атмосфери психологічного комфорту.

З метою розкриття творчого потенціалу, соціалізації та духовного розвитку особистості, підтримки обдарованих дітей, я вважаю, що необхідно педагогам створювати перспективні цільові проекти та їх творчо використовувати в педагогічній діяльності. Найпершим моїм проєктом духовного розвитку і соціалізації особистості, який націлений на колективну діяльність закладу позашкільної освіти, був проєкт «Без минулого немає майбутнього». Він є першою сходинкою до створення методичних рекомендацій з еколого-натуралістичного та художньо-естетичного виховання: «Ми творимо прекрасне», «Яскравість – наше майбутнє», «Здоров'я людини й здоров'я довкілля», «Добро завжди пов'язане з красою», «Від родини йде життя людини», «У світі прекрасного», «Паростки майбутнього». Їх об'єднує головна мета, яка стала метою моєї педагогічної діяльності: зорієнтувати освітню і дозвілєву діяльність гуртків, творчих об'єднань на суспільно значиме особистісне самовизначення дитини, формування її життєвої компетенції, ціннісних орієнтацій, зокрема орієнтація на здоровий спосіб життя і формування життєвої компетентності щодо свого майбутнього.

Першим завданням є психолого-педагогічна підготовка педагогів, зокрема, для роботи з творчо обдарованими дітьми, особливо в умовах воєнного стану. Проблема розвитку творчого потенціалу педагогів, які здатні виявити й розвинути обдарованих дітей, допомогти подолати невпевненість, створити умови для забезпечення психологічного комфорту – мотивувати до здорового способу життя, забезпечувати успішність кожного вихованця, сприяти творчій самореалізації вихованців, допомогти у самовизначенні, запалити той вогник талантів, який їм притаманний, і не дати йому згаснути - є однією із найважливіших проблем сьогодення. Нині ця проблема повинна стояти в центрі уваги освіти і, зокрема, діяльності позашкільної освіти. Бачити в кожній дитині унікальну, творчу особистість і прагнути до створення умов для того, щоб кожен вихованець був успішним - таке моє педагогічне кредо. Тому одним із завдань є вдосконалення форм, методів і засобів навчально-виховного процесу, а також психолого-педагогічне забезпечення виховного процесу.

Кожен педагог повинен продумувати перспективу розвитку, реалізацію нових можливостей. Потрібно впроваджувати нові форми роботи з педагогами і вихованцями. Доцільними, на мою думку, є використання тренінгів. Під час тематичних занять Педагогічної майстерні цікавою є застосування тренінгів та ігор теми: «Наше здоров'я – у наших руках», «Здоров'я – цінність нашого життя, «Твоє життя – твій вибір», «Свідомим поглядом у майбутнє» і т.п.. Подібні тематичні тренінги можна використовувати в роботі з дітьми.

Цікавим і доцільним методом в роботі з вихованцями та їх батьками є метод музейної педагогіки. Це спільні культпоходи в музеї, організація в музеях родинних тематичних виставок. Вони стимулюють батьків і дітей з новими позитивними емоціями крокувати до великих досягнень, сприяють відродженню гуманістичних ідеалів і цінностей, творчого духу народу, що є поштовхом до самовдосконалення і самореалізації, спрямоване на формування особистості з високими громадянськими ідеалами і це породжує радість творчого самовираження в поєднанні з потребою бути корисним. Саме всі ці завдання, а також форми організації діяльності, заходи передбачених у вище згаданих проєктах. Проблема соціалізації особистості, розвитку її духовності, вихованню любові до рідного краю, поваги до батьків, до свого народу, народних традицій, розвитку творчих здібностей, формуванню стійких інтересів, творчій самореалізації і підготовці до професійного творчого життя присвячені дані проєкти. Основними заходами є творчі справи, виставки, свята, пізнавальні, оздоровчі, художньо-естетичні, трудові, громадські, патріотичні масові заходи (брейн-ринги, квести, інтелектуальні ігри, родинні свята, співучасть в оздоровчих заходах, конкурсах), які спрямовані на забезпечення успіху у творчій діяльності, самореалізації та самовдосконаленню дітей та їх підготовки до професійної діяльності. Технологія проєктів допоможе розв'язувати проблеми ізоляваності дитини, профілактиці девіантної поведінки, лінощів, сприятиме формуванню самоповаги і самовпевненості у своїх силах. Колективні творчі справи об'єднують найголовніші напрями позашкільної діяльності, виконуючи комплекс завдань естетичної, національно-

патріотичної, народознавчої, еколого-натуралістичної та оздоровчої спрямованості тощо.

Психологічний комфорт спрямований на те, щоб кожна дитина мала можливість, бажання, впевненість в духовному розвитку. І однією з вагомих умов, яка пронизує діяльність Яготинського будинку дитячої та юнацької творчості, - створення ситуації успіху для кожного вихованця, щоб кожен гуртківець відчув свою потрібність, значимість і причетність до краси, яку створюють люди. Якими саме шляхами можна це впроваджувати в діяльності – це відображено в проєкті духовного розвитку особистості «Добро завжди пов'язане з красою» Розроблені на основі аналізу теоретичних джерел, а також практичної діяльності, методичні рекомендації спрямовані на всебічний розвиток особистості. Даний об'єднує творчу діяльність дітей, батьків, педагогів. Програмні завдання складені таким чином, щоб їх зручно можна було використовувати на заняттях не лише керівникам гуртків художньо-естетичного напрямку, а й кожному педагогу. Проєкт містить 16 акцій, кожна з яких, залежно від основної ідеї, наповнює практичний відповідний запит. У кожній акції є декілька творчих справ.

Акція 1 – «Формуємо творчу особистість». Ідея: переконати педагогів, батьків вихованців у значимості впливу духовних контактів з культурою, мистецтвом, природою на гармонійний розвиток особистості, у необхідності вивчення духовної спадщини українського народу.

Акція 2. «Невмирущий оберіг». Ідея: ознайомлювати дітей з духовною спадщиною українського народу, з історією, традиціями, відомими діячами в галузі науки, мистецтва, також духовними надбаннями кожної родини і викликати бажання берегти і створювати прекрасне.

Акція 3. «Все починається з малого». Ідея: формування системи наукових знань у дітей молодшої вікової категорії (дошкільнят). Розвиток мислення, уяви, світоглядних поглядів, переконань, які закладають основи суспільного буття та відповідального й дієвого ставлення до навколишнього середовища.

Акція 4. «Пам'ять людська». Ідея: вдосконалення патріотичного та громадянського виховання підростаючого покоління. Виховання патріотичних почуттів (участь у виставках «За мир і спокій в Україні, за ПЕРЕМОГУ, за життя, за творчу працю»).

Акція 5 «Моє місце та роль в українському культуротворенні»

Ідея: створювати умови для творчої самореалізації дітей та підлітків, виявляти та підтримувати юні таланти, спонукати до усвідомлення значущості традицій та духовних надбань українського народу, своєї родини. Виховання бажання цінувати й здійснювати вагомий творчий внесок в духовну скарбницю. Залучати до творчої діяльності вихованців та їх батьків.

Акція 6. «Ми творимо прекрасне». Ідея: формування у дітей почуття прекрасного, яке нас оточує: в природі, в побуті та вміння його відображувати засобами образотворчого мистецтва. Залучати до творчої діяльності дітей з особливими освітніми потребами, відповідно до їх інтересів і можливостей, сприяти самореалізації. Підтримувати захопленість вихованців засобами художньо-естетичного виховання.

Акція 7. «Добро завжди пов'язане з красою». Ідея: Піднесення особистісного статусу дитини засобами художньо-естетичного виховання. Формування національно-патріотичної свідомості вихованців. Естетичне та морально-етичне виховання.

Акція 8. «Моя родинна духовна скарбничка». Ідея: вчити цінувати духовні надбання своєї родини (творчі надбання, вид професій, трудові досягнення) і прагнути поповнювати цю духовну скарбничку новими звершеннями.

Акція 9. «Здоров'я людини й здоров'я довкілля». Ідея: спонукати дітей щодо усвідомлення нерозривної єдності людини й довкілля і вплив людини на довкілля. Виховання бережливого ставлення до природи й довкілля.

Акція 10. «Здоровий спосіб життя – цінність нашого життя». Ідея: формувати усвідомлене розуміння поняття життя, його унікальної цінності, а також ознайомлення з поняттями «здоровий спосіб життя», «психічне й фізичне здоров'я», наслідками впливу шкідливих звичок на організм людини, вміння

засвоїти основні принципи і правила особистої гігієни, гігієни харчування, рухової активності.

Акція 11. «Моє життєве кредо». Ідея: сприяти орієнтації особистості на гуманних цінностях та ідеалах. Підвести до усвідомлення понять самовиховання, самовдосконалення, освідомлення умов, необхідних для формування гармонійно розвинутої особистості, розвиток світогляду, життєвих цінностей, виховання цілеспрямованості, вміння реалізувати свій вибір. Формування у вихованців та здобувачів освіти ціннісних орієнтирів. Розвиток здібностей та інтересів, схильностей, уподобань та їх реалізація. Виховання цілеспрямованості, самоусвідомлення, прагнення до самореалізації і самовдосконалення.

Акція 12. «Твоє життя – твій вибір». Ідея: спонукати до роздумів відповідального ставлення до свого життя і життя інших людей як до найвищої цінності. Переконувати у необхідності дотримуватися здорового способу життя, спонукати до формування життєвих цінностей та їх реалізації.

Акція 13. «Свідомим поглядом у майбутнє» Ідея: підготувати дітей до усвідомлення свого професійного майбутнього, підвести до професійного самовизначення відповідно до інтересів, здібностей, цінності професії (участь у конкурсах малюнків «Моя майбутня професія», «Яким я бачу своє майбутнє», проведення заходів: «Свідомим поглядом у майбутнє», «Обери майбутнє» - НВК, диспут: «Наше майбутнє – у наших руках»)

Акція 14. «Крокуємо разом». Ідея: творча співпраця з батьківською громадськістю, з партнерами та закладами загальної середньої освіти. Створення умов для творчої співпраці із закладами загальної середньої освіти, з батьківською громадськістю, зі службами «Сім'ї, молоді та спорту», із відділом культури, Центром зайнятості. Спонукати вихованців до роздумів над власним життям під час участі в акціях.

Акція 15. «Музейна педагогіка – засіб духовного виховання». Ідея: організація змістовного та приємного спілкування вихованців та їх батьків з творчістю митців з метою пізнання, розширення знань і самореалізації

вихованців. Співпраця з батьками вихованців та відділом культури . Створення умов і можливостей для творчої співпраці з місцевими музеями, а також організації екскурсій в музеї інших міст України.

Акція 16. «Сузір'я свят». Ідея: Створювати атмосферу очікування свята, підготовки до нього своїх учасників. Збагачувати досвід вихованців про українські традиції, виховувати культуру спілкування, естетичні смаки. Сприяти виникненню позитивних емоцій. Переконувати вихованців, що справжня краса полягає в гармонії з прекрасним.

Висновок. Наше спільне завдання – прагнути до вершин творчості, до виховання духовно багатой особистості. І головне завдання навчально-виховного процесу полягає у підготовці молодого підростаючого покоління до творчого, повноцінного духовного життя, правильного вибору життєвого шляху. Отже, потрібно спонукати вихованців до самовираження, підготувати їх до самопізнання, самовиховання й самовизначення щодо професійної орієнтації, відповідно до їхніх нахилів і здібностей. Цю справу ми зможемо здійснити за умови єдності щодо виховних впливів в системі сімейного і суспільного виховання.

Отже, тільки в єдності вимог з боку батьків, педагогів і громадськості можна досягти мети. Наше завдання: допомогти кожній дитині запалити іскру Божу і не дати їй погаснути.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителі та учнів.
2. Башинська Т. // Початкова школа. – 2003. – № 6. – С. 58–59.
3. Башинська Т. // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 59–62.
4. Берест А.: Управління розвитком творчості педагогічного колективу // Директор школи. – 2003. – № 23. – С. 11–12.

5. Верещак В.: Моніторинг професійної педагогічної майстерності // Завуч. – 2007. – № 34. – С. 1–8.
6. Гайдучок М.: Через творчість до успіху // Світло. – 1997. – № 4. – С. 53–86.
7. Голубовська Л. В. Особливості навчально-методичної роботи з педагогічними кадрами на сучасному етапі. Методичні рекомендації.
8. Денисюк Л.: Творчого учні може виховати тільки творчий учитель // Директор школи. – 2003. – № 46. – С. 7–10.
9. Доненко О. Створюємо колективний проєкт / О. Доненко // Завуч (ШС). – 2004. – № 2. – С. 15–17.
10. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція: 2021. URL: 12–13 с.
Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / «Дошкільне виховання». – 2012. – № 7.
11. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. – 1996. – № 23 ; № 31. – С. 6–8.
12. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості. – К., 1996. – 165 с.
13. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О. М. Пехог, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти, І. С. ; А. С. К. – 2003. – 255 с.
14. Проєктна діяльність у школі / упор. М. Голубченко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» / Д. Шмигаль, прем'єр-міністр України.

Тищенко Лариса Володимирівна

методист Яготинського будинку

дитячої та юнацької творчості

Яготинської міської ради

Бориспільського району

Київської області

Україна

**ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДАНИХ
МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ПЕДАГОГІВ**

Анотація: У поданих матеріалах розглядається метод проєктної діяльності як альтернативна технологія, спрямована на всебічний розвиток і соціалізацію особистості. Робота спрямована на узагальнення теоретичного матеріалу за обраною темою в поєднанні з описом власного практичного досвіду (методиста закладу позашкільної освіти). При підготовці даних матеріалів опрацювала теоретичні джерела в галузі освіти, основні законодавчі документи, які висвітлені у змісті теоретичної частини, а також відобразила свій практичний досвід роботи щодо створення і реалізації проєктів, спрямованих на створення оптимальних умов для самореалізації вихованців і педагогів, виявлення і розвитку талантів та здібностей, а також забезпечення єдності щодо виховних впливів закладів освіти і сім'ї. В теоретичній частині даються методичні рекомендації які враховуються при створення проєктів: ознайомлення з видами проєктів, даються рекомендації щодо написання проєктів, їх реалізації як для педагогів, так і для вихованців, а також окремі рекомендації для залучення

вихованців до створення дослідницьких та творчих проєктів. Матеріали спрямовані на переконання педагогів у необхідності впровадження в навчально-виховний процес методів проєктів та залучення до проєктної діяльності вихованців з метою творчої самореалізації, самовдосконалення і успішності як педагогів, так і їх вихованців.

Підготовлені матеріали використовувалися під час семінарського заняття з педагогами Яготинського будинку дитячої та юнацької творчості Яготинської міської ради (березень 2025 р.)

Ключові слова: проєктні технології, форми і методи роботи, методи інтерактивного навчання, інноваційні методи, інноваційна діяльність, дослідницька діяльність, науково-методичні рекомендації, проєктна діяльність, інтелектуально-моральний розвиток особистості, розвиваюче середовище, ситуація успіху, соціалізація та самореалізація особистості, професійна компетентність педагога. Види навчальних проєктів: творчі, дослідницькі, інформаційні, ігрові, практико-орієнтовані, інтегровані, монопроєкти, міжпредметні проєкти; короткотривалі, довготривалі.

Питання щодо ефективності організації навчання та виховання дітей в позакласний час є актуальним і важливим. Добре налагоджена робота в гуртках впливає на все життя вихованців, і в багатьох випадках визначає їхню майбутню професію. Організовуючи гурткову роботу, педагоги повинні створювати найбільший простір для самостійності дітей. Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні нововведень до традиційної системи. Одним із методів практичної діяльності педагогів закладу позашкільної освіти є впровадження в освітній процес проєктних технологій, а також підготовка і написання науково-методичних рекомендацій, які повинні включати найактуальніші завдання і рекомендації щодо їх вирішення (відповідно до напрямку позашкільної освіти), а також розробка навчальних

програм, в яких беруть участь педагогічні працівники закладу позашкільної освіти.

Головне завдання моєї педагогічної діяльності – допомогти кожній дитині розкритися, проявити себе, повірити в свої сили. Створити умови для творчої самореалізації педагогів.

Оскільки методична робота направлена на підвищення рівня науково-теоретичної, загальнокультурної, психолого-педагогічної та професійної підготовки педагогічних працівників, а особливо актуальним на сьогоднішній день є забезпечення якості освіти, навіть в умовах воєнного стану, ефективними є інноваційні форми і методи роботи, спрямовані на формування творчого та інноваційного педагогічного середовища, впровадження новітніх педагогічних технологій, кращого педагогічного досвіду, проведення науково-методичних заходів, а також методична підтримка їх професійної діяльності, що створюють умови для професійного розвитку педагогів.

Нині особливо актуальним є фундаментальне методологічне положення видатного українського психолога Г.С.Костюка про те, що виховувати – означає проектувати поступове становлення особистості і керувати здійсненням накреслених проєктів.

Як це здійснити? Справа це надзвичайно складна і відповідальна, у вирішенні якої необхідно враховувати багато умов і факторів, однією з яких є компетентність педагога щодо роботи з обдарованими дітьми.

З цією метою потрібно використовувати сучасні педагогічні технології, застосовувати активні та інтерактивні методи навчання, впроваджувати пошукову та дослідницьку діяльність вихованців.

За допомогою яких саме методів і форм роботи можна розв'язувати завдання підготовки педагогів та їх вихованців в загально методичному, психолого-педагогічному та науково-теоретичному аспектах. Тобто постає завдання: відкрити шляхи якісного забезпечення закладу позашкільної освіти новими необхідними науково-методичними рекомендаціями і творчими знахідками педагогів і вихованців.

Серед методів інтерактивного навчання, який передбачає діяльність дослідницького та комплексного характеру всіх учасників групової взаємодії, що має спільну мету та узгоджені способи отримання освітнього продукту за визначений термін, передбачає технології включення в систему функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, який побудований на науковій основі, запрограмовані у часі і в просторі, і призводить до запланованих результатів, - це метод проєктів.

Робота в проєктах активізує діяльність кожного педагога, а також їх вихованців і створює умови для налагодження співпраці з батьками. Проєктний метод сприяє підвищенню педагогічної компетентності педагога, веде до пошуку нових творчих знахідок, сприяє аналітичній планомірній роботі в даному напрямку, допомагає намалювати майбутні перспективи, сприяє творчому пошуку і керівників гуртків, і вихованців і, перш за все – соціалізації особистості вихованців.

Проєкт – це один із кроків, який веде до творчої самореалізації і вихованців, і педагога. Це аналіз своїх творчих досягнень і перспективи для нових творчих звершень, які відображаються в очікуваних результатах. Це робота, спрямована на вирішення проблеми, яка є актуальною і цікавою в освітньому процесі, а також може сформульована самим педагогом; це дає можливість самостійно визначити мету, завдання і отримати результат цікавий і вагомий для учасників освітнього процесу.

Метод проєктів для мене, як методиста – це інтегрований дидактичний засіб підвищення професійної компетентності педагогів, що дозволяє виробити і розвивати певні компетентності як педагога, так і вихованців, а саме:

- формування і аналіз проблеми, постановка завдань;
- планування діяльності;
- самоаналіз успішності й результативності розв'язання проблеми у рамках проєкту;
- пошук необхідної інформації;
- застосування знань, умінь і навичок у різних ситуаціях;

- вибір та використання технологій для отримання кінцевого продукту проектування;
- можливість проведення дослідження;
- презентація діяльності та її результатів.

Види навчальних проєктів, що використовуються в роботі гуртків, зокрема еколого-натуралістичного напрямку, поділяються:

1. За характером діяльності:

Творчі проєкти. Такі проєкти не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проєкту. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення (відео презентацію, колективний колаж, лепбук, публікацію, відеофільм, виховний захід, свято, акції, виставки, вікторини, конкурси)

Дослідницькі проєкти мають на меті організовану діяльність, спрямовану на розв'язання творчих завдань (як гуртківцями, так і педагогом) із заздалегідь невідомим результатом та передбачають наявність певних етапів роботи (обґрунтування актуальності теми дослідження, предмета та об'єкта визначення цілей та завдань, виявлення методів пошуку та джерел інформації, висунення гіпотези, визначення шляхів розв'язання проблеми, збір даних, їх аналіз та синтез, обговорення та оформлення отриманих результатів, виступ з повідомленням чи доповіддю, визначення нових проблем для подальшого аналізу. До таких проєктів потрібно залучати вихованців, зокрема при роботі МАН, а також для участі в конкурсах написання робіт дослідницько-експериментального напрямку «Юний дослідник» (для середнього шкільного віку).

Інформаційні проєкти скеровані на визначення характеристик будь-яких процесів, явищ, об'єктів і передбачають їх аналіз та узагальнення виявлених фактів. Структура такого проєкту схожа на структуру дослідницького, що часто є основою для їх поєднання. Як приклад, проєкт «Наше здоров'я – у наших

руках» - можна реалізовувати на основі розроблених тренінгів, або у вигляді мультимедійних презентацій, залучаючи своїх вихованців.

Ігрові проєкти. Даний вид характеризується тим, що учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проєкту. Ступінь творчості педагогів, а особливо вихованців, досить високий, але домінуючим видом діяльності є все-таки гра. Навіть заняття Педагогічної майстерні можна проводити в таких формах, особливо на закріплення знань (з теми «Обдарованість», чи «Здоровий спосіб життя»). Маленьким вихованцям, коли ми хочемо донести деякі поняття про кращі людські цінності, наприклад, чесність, порядність, доброту, то краще це зробити не просто на словах, а у вигляді ігрових проєктів (організовані заходи: вистави, ляльковий театр, свята, зокрема Свято зустрічі птахів, вечірки, День Землі і т.п.), а також за допомогою тестових методик і засобів образотворчого мистецтва. Ступінь активності дітей досить високий, але домінуючим видом діяльності все-таки є гра. Дуже полюбляють наші вихованці таку ігрову форму роботи, як квест.

У Практико-орієнтованому проєкті, зокрема проєкті педагога, чітко визначено діяльність з самого початку, (навчальний посібник, програма, соціальний проєкт). Даний проєкт орієнтований на інтереси та результат діяльності учасників. Проєкт потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них. Особливо важливим є організація координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень та презентація одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження у практику. Такі проєкти доцільно розробляти кожному педагогу, з метою визначення основних форм роботи і засобів їх упровадження у практику, а також залучати до реалізації і створення власних проєктів вихованців, зокрема середньої і старшої вікової категорії (наприклад, проєкт «Моє життєве кредо», «Наше здоров'я – у наших руках», «Ми творимо прекрасне», «Свідомим поглядом у майбутнє»). Слід пам'ятати, що тема проєкту повинна відповідати актуальним потребам навчання, а результати повинні мати практичне значення. Передбачають у використанні проєкту ролі: роль розробника, координатора.

Виконання проєкту передбачає самостійне опанування компетентностей в процесі вирішення практичних завдань, що вимагає інтеграції: знань з різних предметних галузей, розвитку пізнавальних навичок та умінь, формування комунікативних компетентностей.

2. За предметно-змістовним напрямком:

Монопроєкти, в рамках однієї області знань (для одного виду діяльності, наприклад, для гуртка «Образотворче мистецтво» - «Ми творимо прекрасне»)

Міжпредметні проєкти, на стику різних областей («Здоров'я людини й здоров'я довкілля», «У світі прекрасного», «Птахи, як люди, хочуть жити» «Наші найменші друзі (птахи, тварини, рослини). («У світі прекрасного» - поєднує знання вихованців з еколого-натуралістичного та художньо-естетичного напрямів).

3. За кількістю учасників (індивідуальні, групові, колективні)

4. За географією проєкту (локальні, територіальні, місцеві, регіональні, національні, міжнародні.

5. За терміном виконання (короткотермінові, середньої тривалості, довготермінові).

Проектна діяльність, до якої залучаються вихованці, складається з таких етапів:

1 – пошуковий. Визначається тематичне поле проєктів. Здійснюється мотивація учасників, обдумування теми. Керівник аргументує свій вибір, формулює проблему, мету проєкту, пропонує схеми аналізу потреб. Спостерігає і допомагає сформулювати проблему. Консультує при постановці мети, за необхідності корегує її. Обговорює теми проєктів;

2 – організаційний. Розраховує масштаби проєктної діяльності. Визначається термін виконання проєкту, форми і методи управління та контролю, етапи роботи. Формується групи, розподіляються обов'язки в групі. Складається план та графік діяльності. Планується інформаційний пошук та джерела інформації. Визначаються форми і методи контролю. З боку педагога

передбачаються форми і методи контролю. Керівник координує роботу, консультує вихованців;

3 – аналітичний – спрямовує пошук інформації для учасників проєкту. Пропонуються варіанти зберігання, систематизації інформації. Уточнюється мета, організовується контроль за розробленням плану діяльності та ресурсів, обговорюється спосіб та критерії оцінки проєкту. Аналізується проблема, мета, способи її досягнення, а також здійснюється пошук, збір, систематизація та аналіз інформації, планується діяльність, оцінюються ресурси, оцінка (самооцінка) результатів, а також передбачається представлення своєї діяльності. Керівник допомагає уточнити мету. Організовує контроль за розробленням плану діяльності та ресурсів та критерії оцінки проєкту;

4 – технологічний. Керівник проєкту спостерігає, консультує та допомагає за необхідністю учасників проєкту, ненав'язливо контролює дії учасників проєкту та дотримання правил з техніки безпеки, виконуються заплановані дії. Стежить за дотриманням часових рамок кожного етапу діяльності. Здійснюється поточний само-, взаємно-контроль, отримується запланований продукт проєкту.

5 – презентаційний – організовується презентація, експертиза проєкту приймається підсумковий звіт, у якому демонструється розуміння проблеми, мети і завдання. Керівник консультує вихованців, організовує презентацію. Виступає як експерт. Приймає підсумковий звіт.

6 – контрольно-оцінювальний, самоаналіз і самооцінка результатів – створюються умови для рефлексії, оцінки змістовної частини проєкту, якість отриманого продукту, оцінка глибини проникнення в проблему. Організовується обговорення підсумків роботи над проєктом. Здійснюється контроль просування в проєкті, уміння аргументувати свої висновки, активність кожного учасника проєкту, естетику оформлення, вміння відповідати на запитання, а також оцінка презентації в межах своєї групи. Обговорюються підсумки. Аналізуються причини успіху, досягнення. залучення знань з інших галузей. Керівник контролює просування гуртківців у проєкті. Створює умови

для рефлексії (самооцінки). Оцінює змістовну частину проєктів, якість отриманого продукту, презентацію проєкту. Оцінює глибину проникнення в проблему, залучення знань з інших галузей, уміння аргументувати свої висновки, активність кожного учасника проєкту, естетику оформлення, вміння відповідати на запитання.

Отже, метод проєктів, на мою думку, є необхідною умовою для планомірної, цілеспрямованої діяльності методиста, педагогів та їх вихованців.

Розглянемо використання методу проєктів на конкретному прикладі (на прикладі роботи методиста)

У своїй діяльності я використовувала практико-орієнтований проєкт, який допоміг проаналізувати діяльність педагогів, і, безпосередньо, діяльність, методиста. Це створювало умови для подальшого планування роботи позашкільного закладу, яка спочатку відобразилася у перспективному плануванні, а потім конкретизувалася в річних планах, особливо, коли передбачувалася тематика Педагогічної майстерні, методичних об'єднань, а також при плануванні масових заходів і продумуванні форм і методів щодо співпраці з батьківською громадськістю (тематика консультацій, статті, які періодично друкувалися в районній газеті), а також послужило поштовхом для участі в обласних конкурсах педагогічної творчості.

Перший проєкт духовного розвитку і соціалізації особистості засобами позашкільної освіти є проєкт «Без минулого немає майбутнього» (створений у 2008 р. – у номінації «Колективна робота закладу»). Він став поштовхом для конкретизації даних завдань і в написанні більш конкретних проєктів: «Ми творимо прекрасне», «У світі прекрасного», «Яскравість – твоє майбутнє», «Добро завжди пов'язане з красою», «Від родини йде життя людини», «Паростки майбутнього», а також до написання методичних рекомендацій і навчальних програм для гуртків, зокрема художньо-естетичного та еколого-натуралістичного напрямів позашкільної освіти. До створення таких проєктів залучалися керівники гуртків і брали участь в обласному етапі конкурсу створення моделей виховання (в обласному етапі просіли II, III місця).

У 2009 році проєкт духовного розвитку особистості «Без минулого немає майбутнього» я подавала на Всеукраїнський конкурс-огляд соціально-педагогічних виховних систем позашкільних навчальних закладів. У номінації «Колективна робота» даний проєкт посів I місце. Він спрямований на виховання любові до рідного краю, повагу до свого народу, до природи, до народних традицій, до батьків. Започаткований проєкт став початком довготривалої діяльності Яготинського БДЮТ. Використання проєкту допомагає мотивувати вихованців до свідомого вибору й самовизначення. Творче самовизначення як умова соціалізації особистості є основною ознакою для планомірної діяльності гуртків та творчих об'єднань. З цією метою було розроблено ще такі проєкти:

- 1) Профілактика виникнення антисоціальних форм поведінки дітей та учнівської молоді. Цей проєкт включає поради та рекомендації для педагогів, тренінгові заняття, рекомендовану літературу, матеріали для роботи педагогів і батьків з проблем профілактики виникнення антисоціальних форм поведінки, а також допоміг у розробці та підготовці матеріалів для проведення Педагогічної майстерні, а також для роботи з батьками.
- 2) Проєкт «Наше здоров'я – у наших руках» націлений на здійснення пропагандистської діяльності щодо здорового способу життя, а також містить поради та рекомендації щодо організації масових заходів з дітьми (КВК, різні конкурси – малюнків, вікторини – «Здоров'я людини й здоров'я довкілля», організація тематичних занять, конкурси плакатів, літературні конкурси і т.п.)
- 3) «Добро завжди пов'язане з красою» (інтегрований проєкт, в якому поєднується і еколого-натуралістичний напрям, і художньо-естетичний). Завдання конкретизуються у методичних рекомендаціях. І це послужило для написання методичних рекомендацій для дошкільнят з еколого-натуралістичного і художньо-естетичного напрямів «У світі прекрасного», а також розробки і впровадження в діяльність гуртка навчальних програм

гуртків для дошкільнят. Завдання, які передбачені проєктом, потрібно починати здійснювати з дошкільного віку і поступово їх розширювати, поглиблювати відповідно до вікових особливостей дітей та міри нагромадження певних знань, життєвого досвіду вихованців. Потрібно, таким чином, виявляти інтереси та здібності дітей, сприяти формуванню стійких інтересів, спираючись на здібності дітей, залучати до творчої діяльності. Завдяки цілеспрямованості у навчально-виховному процесі у дітей накопичується певний життєвий досвід, нові знання, духовні, моральні, світоглядні цінності, які поповнюються і ростуть, а з ними – і духовні потреби й інтереси. Вони розширюються, внутрішній світ збагачується новими думками, почуттями, переживаннями. Саме у закладі позашкільної освіти є така можливість для формування ціннісного ставлення особистості до соціального оточення, до природного довкілля і до самої себе.

- 4) Для вихованців гуртків художньо-естетичного напрямку, проєкти - «Ми творимо прекрасне», «Яскравість – твоє майбутнє». Дані проєкти не тільки націлені на створення краси у творчій діяльності, а спрямовані на формування життєвої компетентності до самопізнання, самовдосконалення і самовизначення, професійного, зокрема. До участі у цих проєктах були залучені керівники гуртків – образотворчого мистецтва та декоративно-ужиткового мистецтва.
- 5) Проєкти включають завдання та методичні рекомендації щодо співпраці з музеями, а з ними – співпраці з батьками. Завдяки музейній педагогіці саме вирішуються ці завдання.
- 6) Проєкт «Від родини йде життя людини» націлений на співпрацю з батьками, організацію цікавого дозвілля і включає завдання для всебічного розвитку особистості. Переконає педагогів, батьків у значимості впливу духовних контактів з культурою, мистецтвом, природою і спонукає до вивчення духовних цінностей українського народу.

- 7) Соціальний проєкт «Паростки майбутнього» спрямований на всебічний розвиток особистості, соціалізацію та професійне самовизначення
- 8) Екологічний проєкт «У світі прекрасного» та розроблена для Концепція розвитку еколого-натуралістичного виховання засобами позашкільної освіти (для Яготинського БДЮТ Яготинської міської ради) спрямовані на створення сприятливих умов для підвищення ефективності екологічного навчання і виховання дітей та учнівської молоді, формування в дітей та молоді екологічної компетентності і світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення, а також пропагування у суспільстві досвіду раціонального природокористування.

Всі названі вище проєкти мають мету, основну ідею, завдання, принципи, на які вони спираються, передбачають кадрове і матеріальне забезпечення, найближчі і перспективні завдання, які поступово ускладнюються, також очікувані результати. Проєкт є цілісною системою виховних засобів і дій в організації змістовного дозвілля. Його стрижнем є акції, кожна з яких має мету, ідею, змістове наповнення. У кожній акції по декілька творчих справ (від 10-15). Крім запланованих акцій, розроблені конкретні заходи (заняття, виховні заходи – сценарії йдуть як додатки). Також додаються рекомендації щодо роботи з батьками і для педагогів, а також статті, які друкувалися в районній газеті.

Аналізуючи діяльність вихованців еколого-натуралістичного напрямку, які беруть участь у написанні дослідницьких робіт в секціях МАН, а також у конкурсі науково-дослідницьких робіт «Юний дослідник», підводячи підсумки роботи гуртків еколого-натуралістичного напрямку щодо використання проєктної технології, переконалася, що діти із задоволенням самостійно, а також при підтримці педагога вибирають тему проєкту, форму його виконання (індивідуальну або групову), ступінь ускладнення проєктної діяльності. Досвід роботи з методу проєктів показує, що вихованці можуть виступати активними учасниками процесу створення проєкту, виробляти свій власний погляд на інформацію, формувати мету, задачі й шукати шляхи їхнього рішення. Метод

проектів дозволяє на власному досвіді й досвіді інших у конкретних справах отримувати конкретні результати і приносить задоволення і вихованцям, і педагогу, оскільки вони бачать продукт власної праці.

Проектна робота передбачає досить велику підготовчу роботу. Особливо це стосується природоохоронних проектів. Потрібно підбирати матеріал, опрацювати теоретично. Визначити мету, спланувати дослідницьку роботу, визначивши об'єкт дослідження, інструментарій, засоби. І на основі цих даних передбачити термін виконання, тобто тривалість проекту. Всі ці напрями роботи реалізуються в основному етапі проекту, тобто в практично-виконавчому, коли крім дослідницької роботи, здійснюється опис, оформлення роботи, підготовка та оформлення презентації, формуються висновки, здійснюється аналіз і оцінка самим виконавцем.

Заключний етап полягав у презентації проектів. Після закінчення роботи над проектом учасникам потрібно дати відповіді на поставлені запитання, які повинен заздалегідь продумати керівник. Запитання такого плану: «Що дала робота над проектом? Що було найбільш складним у роботі над проектом? Що перешкоджало? Що допомогло у подоланні деяких проблем?» і т.п.

Таким чином, у процесі роботи над проектом вихованці побачать практичне застосування своїх знань для вирішення проблем. Вони навчатимуться систематизувати матеріал, виділяти головне і другорядне, суттєве. А робота в групах сприятиме вихованню почуття колективізму, співпереживання, взаємодопомоги і виникне бажання брати участь у науково-дослідницьких роботах і в конкурсах-захистах робіт членів МАН.

Висновок:

У процесі роботи над проектом ми змогли побачити практичне застосування своїх знань для вирішення проблеми: здійснювалася систематизація знань щодо вирішення проблеми, виокремлення головного, суттєвого і це є поштовхом до творчої самореалізації педагогів і вихованців. А головне – компетентність педагогів щодо використання методів проектів не

тільки в роботі педагога, а також залучення своїх вихованців до науково-дослідницької діяльності.

Отже, метод проєктів – це один із способів організації позашкільного освітнього процесу, який є ефективним засобом як для роботи педагогів, так і вихованців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башинська Т. Проєктувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів.
2. Башинська Т. Проєктувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів // Початкова школа. – 2003. – № 6. – С. 58–59.
3. Башинська Т. Проєктувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 59–62.
4. Доненко О. Створюємо колективний проєкт // Завуч (ШС). – 2004. – № 2. – С. 15–17.
5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – 255 с.
6. Проєктна діяльність у школі / упор. М. Голубченко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
7. Матеріали підготовки до виступу на семінарі для педагогів позашкільної освіти (2024 р.), а також матеріали з реалізованих автором проєктів.

Критерії оцінювання заходів щодо проєктної діяльності керівника гуртка:

1. Актуальність, мета і завдання заходів.
2. Практична спрямованість.
3. Доцільність вибору форм, методів та засобів організації освітньо-виховної роботи (за напрямками).
4. Оптимальність сучасних засобів та прийомів виховної діяльності. Відповідність форм і методів віковій категорії.
5. Створення оптимального клімату взаємовідносин, при якому всі з інтересом і настроєм працюють, активно і швидко включаються в пізнавальний процес, максимально задоволені інтереси вихованців.
6. Підготовленість до заходу керівника та вихованців. Наявність необхідного матеріалу.
7. Використання засобів, спрямованих на удосконалення навчально-виховного процесу шляхом управління інноваційних технологій на засадах особистісно орієнтованого навчання. Впровадження освітніх проєктів.
8. Уміння керівника поставити найближчі педагогічні завдання і перспективи в роботі з кожним вихованцем і колективом в цілому.
9. Формування духовності, моралі, переконань щодо ментального здоров'я та здорового способу життя.
10. Організація пізнавальної діяльності вихованців, виховання самостійності, пошуковості.
11. Емоційні контакти: почуття радості від діяльності. Створення ситуації успіху для вихованців. Пробудження вражень відчуття задоволеності, захопленості процесом діяльності. Віра педагога в творчі сили вихованців.
12. Змістовність та зв'язок із сучасними досягненнями; успіхи вихованців (учасників виставок та конкурсів).
13. Формування емоційно-вольових рис: виховання на прикладах героїзму, сміливості, діловитості, створення атмосфери взаємодопомоги на даному

заході. Прояв наполегливості й терпіння в практичній діяльності. Винахідливість, вміння шукати труднощі, вихід з проблемної ситуації.

14. Емоційний фон: створення ситуації успіху для кожного учасника. Вміння відзначити й помітити успіхи в роботі в поєднанні з самооцінкою кожного учасника.
15. Забезпечення потреб особистості в самореалізації і самовдосконаленні.
16. Врахування й використання виховної ролі сім'ї у формуванні особистості.
17. Науковий супровід (психолого-педагогічний підхід щодо вирішення форм і методів). Створення проблемної ситуації. Залучення учасників до пошуку своїх варіантів, переборення труднощів. Створення умов для творчості. Навчання методам і прийомам розумової праці, навичок самоконтролю, самооцінки.
18. Використання досвіду роботи (педагогів, самостійної діяльності вихованців).
19. Техніка викладання теоретичного матеріалу: простота і доступність.
20. Рівень досягнення мети заходу.

Планування проєкту

Прізвища, імена авторів проєкту	
Тема навчального проєкту	
Творча назва проєкту	
Мета проєкту	
Завдання проєкту	
Проблемне питання проєкту	
Провідна діяльність учасників проєкту	
Віковий склад учасників проєкту	
Форма представлення проєкту	
Тривалість представлення результатів	
Матеріально-технічне забезпечення реалізації проєкту	

Мета – це те, заради чого Ви починаєте проєкт. Мета будується за такою схемою: «що зробити?», «яким шляхом?», «яким чином це зробити?». Мету проєкту чітко сформулюйте.

Завдання проєкту – це кроки, що необхідно зробити для досягнення мети проєкту.

PHYSICAL EDUCATION, SPORTS, AND PHYSICAL THERAPY

УДК 371.3:796.323

Prokhorov Oleksandr

Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture

Lviv, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0007-0424-6226>

MODELING THE PROCESS OF USING CHESS COMPUTER PROGRAMS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SCHOOL STUDENTS

Abstract. The article considers the importance of modeling and analyzing new technologies, such as the system for implementing the use of computer programs in the educational process of schoolchildren. The functions of the program model that allow improving the performance of schoolchildren are described in detail. An analysis of modern chess computer programs and the possibility of their use in different stages of chess player training has been made. Aspects of the development of schoolchildren's abilities through special methods of individual training have been highlighted. [2]

Keywords: training, modeling, chess, chess players, chess competitions, training, teaching methodology, sports, physical education, school, computer chess programs.

Today we believe that new information technologies are an integral part of our lives, especially in chess.

Computerization of learning is not just the use of computers in the learning process, where the content of the teacher's, coach's, and students' activities, the organization of the entire educational process, changes, but rather new and different foundations of teaching and learning chess are formed here [3].

The use of a computer is possible at all stages of learning, and its purpose is to: present new material to students, check their assimilation of knowledge, clarify the content of the material and methods of teaching it, and record all successes and failures in the game of chess.

Primary school ensures the formation of each child, the identification and development of their abilities, the formation of skills and, most importantly, the desire to learn [3]. Therefore, one of such subjects in primary school can be teaching chess. The methodology of teaching chess to schoolchildren using a computer contains a number of innovations including: systematic and consistent development of mental actions in schoolchildren; use of computer didactic tasks and special training games; study of various possibilities of functionality of each chess piece on an electronic chessboard; use of a computer generator of chess diagrams (using the example of the online chess platform Lichess.org) regarding tactical and strategic techniques; Playing online chess between a group of schoolchildren or with other children.

Special training of schoolchildren-chess players at the present stage acquires many changes in its form and provides additional opportunities that would have been impossible to implement in the past. Such a powerful tool has appeared in the technical arsenal, as a personal computer and computer chess programs, which allow for the most effective implementation of many learning functions, as well as the collection, systematization, storage of chess information, and tactical analysis of selected positions [1]. In the process of learning to play chess using a computer, schoolchildren develop the ability to navigate in space and form abstract thinking. Children learn to remember, compare, generalize, predict, and analyze the results of their activities. Of course, a computer cannot replace a teacher at every stage, but is only a means of carrying out pedagogical activities, his assistant. And at the same

time, the quality and degree of assimilation of educational material, as well as the impact on the activation of cognitive activity, as practice shows, significantly increases. [3].

In this way, the child develops such important thinking operations as generalization and classification [4]. While playing on the computer, the child begins to understand early on that the objects on the screen are not real things, but only signs of these real things.

Conclusions. In general, the introduction of computer technologies for playing chess for schoolchildren is an exceptionally useful and fruitful educational technology, thanks to its inherent interactivity, flexibility and integration of various types of multimedia educational information and also due to the possibility of taking into account the individual characteristics of students and helping to increase their motivation. Computer training programs are a promising and highly effective tool, that allows providing information in a larger volume, than traditional sources of information in a sequence that corresponds to the logic of cognition.

Thanks to this technology, it is possible to raise the learning process to a qualitatively new level. The widespread introduction of chess teaching in secondary schools will inevitably ensure the transition "quantity to quality", therefore, in Ukraine there are serious prerequisites for the education of a new galaxy of high-class chess players.

REFERENCES

1. Білецький О. І. Шахи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. І. Білецький ; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». — Київ : Знання України, 2005. — 104 с.
2. Шанковський А. З., Улізько В. М., Бойчук Р. І. Шляхи покращення процесу підготовки шахістів / А. З. Шанковський, В. М. Улізько, Р. І. Бойчук // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. — 2022. — Вип. 5 (150). — С. 129–133. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.5\(150\).28](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.5(150).28)

3. Прохоров О. Порівняльний аналіз швидкості і якості гри шахістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей в умовах онлайн-ігор / О. Прохоров // Моделювання та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті : зб. матеріалів ХІХ Міжнар. наук. конф. (23–25 трав. 2024, Львів–Берегове). — Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2024. — С. 90–93. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e8e894bd-41c4-4a4a-a9b9-dd2d0c1e7082/content> (дата звернення: 07.08.2025).
4. Ярмоляєва Н. Л. Навчання дошкільнят гри в шахи : навч.-метод. посіб. / Н. Л. Ярмоляєва. — Березне, 2012. — 122 с. URL: http://www.dnzromashka.rv.ua/attachments/article/66/Navshanna_doschkiljnat_gri_v_schachu_Jarmolajeva.pdf (дата звернення: 07.08.2025).

SOCIOLOGY AND STATISTICS

УДК 316:314.9

Гладун Олександр Миколайович,

чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук,

Аксьонова Світлана Юріївна,

канд. екон. наук, пров. наук. співроб.

Крімер Борис Олександрович

канд. екон. наук, пров. наук. співроб.

Інститут демографії та досліджень якості життя

імені Михайла Птухи НАН України,

Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАДНИЗЬКОЇ НАРОДЖУВАНOSTІ У РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ ТА УКРАЇНІ

Анотація: У 2024 році Республіка Корея і Україна увійшли до групи країн з надзвичайно низьким показником сумарної народжуваності (менше 1,0). Попри цей факт, країни мають суттєві відмінності щодо динаміки і структурних характеристик народжуваності.

Ключові слова: Україна, Республіка Корея, народжуваність, підліткова народжуваність, середній вік матері.

Згідно «Звіту про народжуваність у світі за 2024 рік» («World Fertility Report 2024») чотири країни мають рівень народжуваності нижчий за 1,0 народження у розрахунку на одну жінку: Китай, Сінгапур, Республіка Корея і Україна [1, с. 9 (VII)]. Подовження повномасштабної війни може мати

наслідком, що Україна очолить рейтинг країн з найнижчою у світі народжуваністю, «витіснивши» з цього місця Республіку Корею.

Незважаючи на те, що Україна і Республіка Корея опинились в одній групі, ці країни мають вагомі відмінності не лише стосовно соціально-економічного розвитку, але й безпосередньо щодо народжуваності – її динаміки, структурних характеристик, чинників впливу.

У рейтингу за рівнем ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у 2023 р. Республіка Корея займала достатньо високу позицію – 36 місце серед 181 країни [2], тому цілком логічно, що уявлення молодих людей у цій країні про соціальну довіру та можливість самореалізації мають сильніший вплив на їх репродуктивні наміри ніж економічні підходи до політики сприяння народжуваності, а значимість таких факторів як доходи, участь жінок у робочій силі та власність на житло є не надто суттєвою [3]. Серед інших чинників наднизької народжуваності у Республіці Корея зазначають умови праці, зокрема тривалість робочого часу та ставлення роботодавців, яке до вагітних жінок часто буває упередженим – їх вважають тягарем для компанії, оскільки колегам доводиться виконувати обов'язки такої жінки за її відсутності на робочому місці [4]. Вагому роль у країні відіграють й проблеми на шляху досягнення гендерної рівності та недостатність дій щодо сприяння встановленню балансу між професійною зайнятістю та особистим життям [5].

Україна ще до повномасштабної війни була однією з найбільш бідніших країн в Європі. У зазначеному рейтингу 2023 р. за ВВП на душу населення вона посіла 95 місце. Ці факти пояснюють, чому серед чинників наднизького рівня народжуваності та його подальшого зниження в Україні насамперед вказують незадовільний рівень добробуту і надають вагомого значення державним виплатам при народженні дитини й у період догляду за нею [6, с. 260]. А от питання поєднання професійної зайнятості та батьківства є актуальними як в Україні, так й у Республіці Кореї.

Доволі різним у цих країнах був «шлях» до наднизької народжуваності – до рівня менше ніж 1 народження у розрахунку на 1 жінку.

Ще наприкінці 1950-х років у Республіці Кореї на 1 жінку припадало більше 6 народжень, але стрімке падіння дитородної активності протягом 1960-х і 1970-х років призвело до того, що вже у 1983 році рівень народжуваності у цій країні спустився до простого відтворення населення (2,2 народжень), а у 1988 р. до показника 1,6 народжень у розрахунку на одну жінку, тобто за три десятиліття народжуваність знизилась майже учетверо.

В Україні у цей же історичний період інтенсивність народжуваності коливалась близько одного рівня й ледве могла забезпечити просте відтворення населення. Невелике підвищення народжуваності, перед її обвальним падінням протягом 1990-х рр., відбулось в Україні у середині 1980-х рр. й було пов'язано із запровадженням доволі прогресивних на той час заходів демографічної політики (введенням частково оплачуваної відпустки по догляду за дитиною віком до 1 року та неоплачуваної відпустки по догляду за дитиною віком до 1,5 року). Наступне підвищення дитородної активності спостерігалось у 2002–2012 рр., коли мірою виходу із соціально-економічної кризи в Україні сформувалися сприятливі умови для посткризової компенсації народжуваності, які згодом були посилені запровадженням пронаталістських заходів (введенням вагової одноразової допомоги при народженні дитини) [2, с. 57–60].

Серед чинників наднизької календарної (поточної) народжуваності у Республіці Корея зазначають доволі сильний вплив швидкого поширення практики зміщення (відкладання) народження дитини/дітей до старшого віку жінки (темпо ефект): якби цього не відбувалось, то сумарний показник народжуваності знижувався повільніше і дійшов би порогу дуже низької народжуваності – 1,5 народжень у розрахунку на 1 жінку – лише у 2014 р., а не у 1998 р. (тобто на півтора десятиліття пізніше) [7].

Наміри відтермінувати народження дитини до старшого віку є більш популярними серед молоді. Розповсюдження цієї репродуктивної поведінки сприяло стрімкому падінню інтенсивності народжуваності у наймолодшій

репродуктивній групі жінок у віці 15–19 років, на яку навіть у країнах з низькою народжуваністю не поширюється пронаталістська політика. Навпаки, зниження народжуваності у цій групі розглядається як позитивна тенденція, оскільки окрім негативних наслідків раннього дітонародження, пов'язаних з репродуктивним і психологічним здоров'ям юної жінки, виникають труднощі продовження освіти і підвищення її рівня. У свою чергу, проблема низького освітнього рівня породжує низку інших проблем, таких як зменшення кар'єрних перспектив і конкурентоспроможності на ринку праці, зайнятість некваліфікованою працею у складних виробничих або й небезпечних для здоров'я умовах, низький рівень доходів та високу ймовірність бідності. Республіка Кореї досягнула рекордно низьких коефіцієнтів народжуваності для жінок у віці 15–19 років: починаючи з 2019 р. на 1000 жінок цієї вікової групи припадає менше ніж 1 народження. Рисунок 1 демонструє, що найнижчі відповідні показники серед європейських країн, які мали місце у Данії, Швейцарії, Ліхтенштейні все ж таки були вищими за 1,0. Графік демонструє величезну варіацію цього показника на європейському просторі та місце України (для цього були використані дані за 2021 р.).

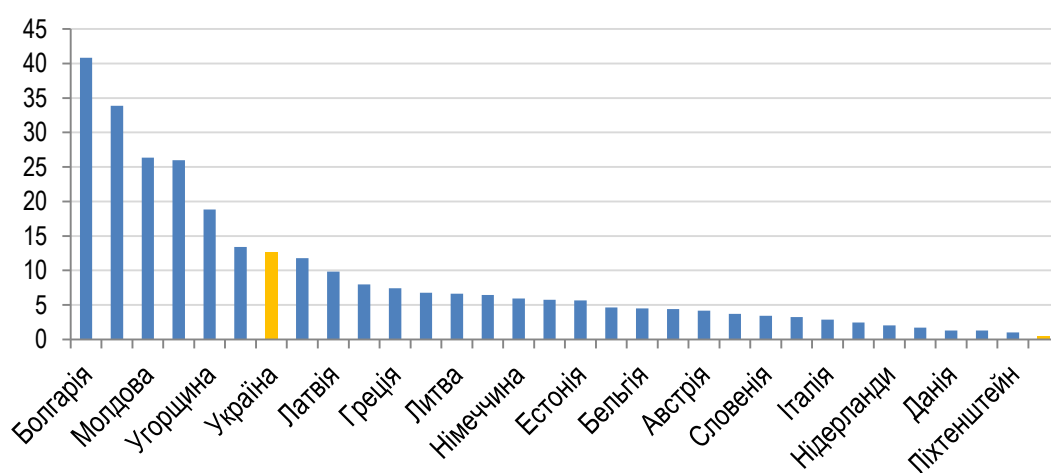

Рис. 1. Коефіцієнт народжуваності у жінок у віці 15–19 років, країни Європи та Республіка Корея, 2021 р., дітей на 1000 жінок вікової групи 15–19 років

Джерело: Eurostat, database. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Республіка Корея: Statistics Korea, Vital Statistics of Korea: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1B81A17&language=en&conn_path=I3

Незважаючи на значні успіхи нашої країни з виконання завдання «Розширити доступ населення до послуг з планування сім'ї та знизити рівень підліткової народжуваності» 5-ї Цілі сталого розвитку («Гендерна рівність»), завдяки чому коефіцієнт народжуваності у віці до 20 років у 2021 р. був вдвічі нижчий ніж у 2015 р., інтенсивність народжень у жінок цієї групи у 1,5–1,7 разів перевищувала середню європейську.

Відтермінування народжень призводить до зростання середнього віку матері при народженні дитини, що й відбувалося у Республіці Корея протягом останніх десятиліть. У 2022 р. середній вік матерів при народженні первістка у Республіці Корея становив 32,8 року, а для усіх матерів (незалежно від черговості народження дитини) – 33,5 року. В Україні, попри зростання внеску у сумарну народжуваність матерів старших репродуктивних груп, середній вік материнства (усі черговості народжень) залишався одним з найнижчих серед європейських країн: 28,2 року у 2021 р. В Україні 2019 р. є останнім роком, коли було можливо розрахувати середній вік матері при народженні первістка. Цей показник в нашій країні становив 25,6 року, тоді як в Республіці Корея вже перевищив 32 роки. Зауважимо, що середній по ЄС показник у 2019 р. був 29,4 року, а за даними 2023 р. ще жодна європейська країна не перетнула межу 32 роки, хоча Італія, Ірландія, Іспанія наблизились до неї.

Зазначені тенденції відобразилися на профілях вікової народжуваності України і Республіки Корея (для коректного порівняння використано статистичну інформацію за 2021 р.) (рис. 2). Згідно даних за 2023 р. у Республіці Корея відбувалося подальше зниження частоти народжень у молодих жінок, особливо відчутне у віковій групі 30–34 роки, та неістотне зростання у жінок у віці 40 років і старше. Важливо розуміти, якими були у

молодості дітородні плани жінок старшого репродуктивного віку та наскільки вони змогли реалізуватися, щоб відповісти якою мірою відкладання жінками народження дитини на старший вік вплинуло на підсумкову народжуваність.

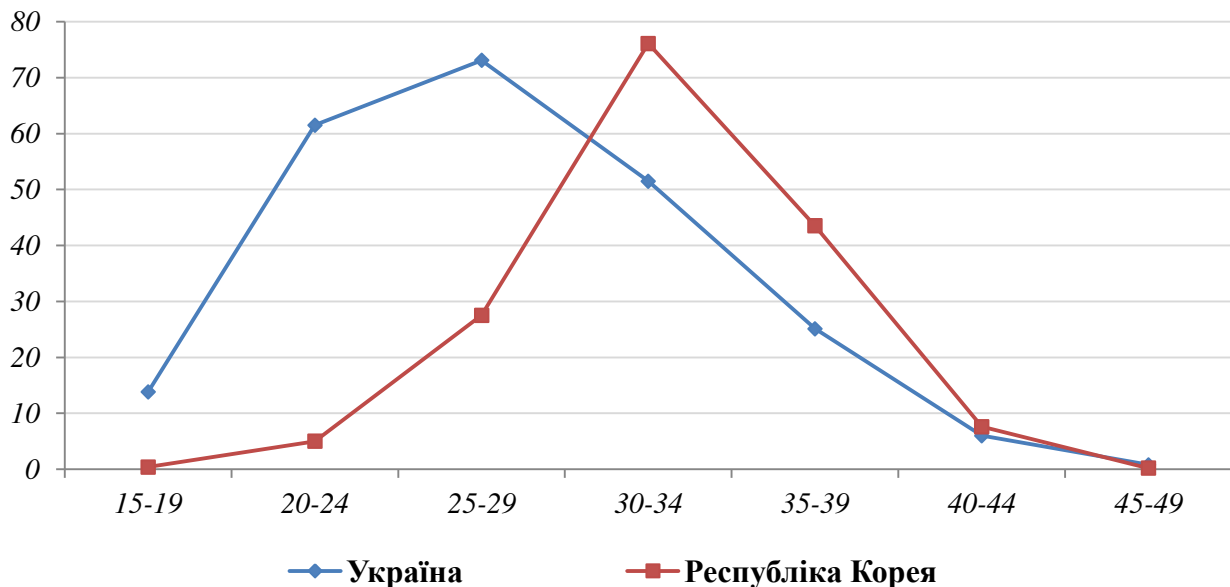

Рис. 2. Вікові коефіцієнти народжуваності в Україні та Республіці Корея, 2021 р., дітей на 1000 жінок відповідної вікової групи

Джерело: Україна – Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua/>;

Республіка Корея: Statistics Korea, Vital Statistics of Korea: https://kosis.kr/statHtml/statHtml.do?orgId=101&tblId=DT_1B81A17&language=en&conn_path=I3

Таким чином, наднизька народжуваність у Республіці Корея та Україні має різну обумовленість та динаміку розвитку, що підкреслює необхідність глибинного аналізу її причин та адресних політик реагування. Відмінності у траєкторіях відтермінування народження дитини і вікових профілях народжуваності формують різні траєкторії подальшого демографічного розвитку, зумовлюючи специфічні виклики для реалізації репродуктивних намірів і політики сприяння народжуваності в обох країнах. Важливою темою подальших досліджень є з'ясування особливостей сімейної політики у

Республіці Корея та Україні, вивчення позитивного досвіду та викликів у реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations. (2025). World fertility report 2024 (UN DESA/POP/2024/TR/NO.10). United Nations. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_2025_wfr-2024_advance-unedited.pdf [дата звернення: 11.07.2025]
2. GDP per Capita. Worldometers. URL: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-per-capita/> [дата звернення: 21.05.2025]
3. Kwag, H., Baek, S., Kang, M. Impact of social trust on young adults' childbearing intention: Why does South Korea show ultra-low fertility? International Journal of Urban Sciences, 2024. 28(4), 585–610. <https://doi.org/10.1080/12265934.2024.2320905>
4. WorldAtlas. (n.d.). Countries with the oldest average mother's age at first birth. URL: <https://www.worldatlas.com/articles/countries-with-the-highest-mother-s-mean-age-at-first-birth.htm> [дата звернення: 11.03.2025]
5. Rindfuss, R.R., Choe, M.K., Brauner-Otto, S. R. The emergence of two distinct fertility regimes in economically advanced countries. Population Research and Policy Review, 2016. 35(3), 287–304. <https://doi.org/10.1007/s11113-016-9387-z>
6. Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів. – К.: АДЕФ-Україна 2008. – 288 с.
7. Yoo, S.H., Sobotka, T. Ultra-low fertility in South Korea: The role of the tempo effect. Demographic Research, 2018. Vol. 38, Article 22. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.38.22>

FUTURE OF SCIENCE, DIGITAL TECHNOLOGIES AND CULTURAL TRANSFORMATIONS

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE

July 21-23, 2025

Seoul, Republic of Korea

Editor

Soloviov O. V.

*M.Sc.Ed., M.P.A., Hon. PhD, Academic Advisor,
Head of the European Union Research Department,
Ukrainian Institute of Scientific Strategies*

E-mail: journal@naukainfo.com

Online publisher website: <https://www.naukainfo.com>

The editorial board reserves the right to edit and shorten materials. The opinions of the authors may not always coincide with the viewpoint of the editorial board and publisher. Authors bear full responsibility for the published material (for the accuracy of facts, quotes, personal names, geographic names and other information).

This edition was approved for publication on August 7, 2025.

Published in A4 format online on website:
<https://naukainfo.com/conference.php?id=57>

Publisher: Sole proprietor Soloviov O. V. Certificate of registration in the State Register of Publishers, Manufacturers, and Distributors of Publishing Products series DK № 8227, dated April 23, 2025.